

Pecat amagat és mitg perdonat... La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

Pecat amagat és mitg perdonat... The controversy between mossèn Gudiol and Antoni Bulbena from the bibliophile editions of erotic books

ALBERT DOMÈNECH
galderich@gmail.com

I. S.

Resum: El desembre de 1911 aparegué a la premsa local de Vic un article que va aixecar molta polseguera entre els bibliòfils de tot Catalunya. Un mossèn –historiador de l’art i gran moralista– acusava un conegut editor de llibres de bibliofília –sense dir-ne el nom–, d’editar llibres luxosos de contingut priàpic (pornogràfic). Aquest fet anecdòtic ens serveix per saber qui era l’editor esmentat, què hi havia de cert en l’«acusació» i com va encaixar el vituperat veure’s exposat a la vergonya pública. La correspondència creuada entre els dos protagonistes, exclusivament per mitjà d’un amic comú, ens facilita l’anàlisi de l’argumentari de l’un i de l’altre. Això ens permet copsar com s’entenia, des de la moral més conservadora a la d’un moderat lliurepensament, l’ampli arc que va de la literatura de temàtica amorosa a les obres clarament pornogràfiques.

Paraules clau: Bibliofília, literatura eròtica, Bulbena, Mossèn Gudiol, pornografia, relació epistolar, Censura

Abstract: In December 1911 appeared in the local press in Vic (a town near Barcelona) an article that raised an uproar in the bibliophile circles all over Catalonia. A priest (an Art historian and great moralist) accused a well-known editor of fine books, without naming him, of editing luxury books of pornographic content. This anecdote serves us to find out who this editor was, how much truth there was in the «accusation» and how the censored editor took the fact of being exposed to public shame. The correspondence between the priest and the editor, facilitated by a common friend, helps us analyze the arguments of both parties. We can grasp how the vast frame that embraces love literature to clearly pornographic works was perceived, both from the most conservative moral to a moderate free-thinking perspective.

Keywords: Bibliophilism, erotic literature, Bulbena, Reverend Gudiol, pornography, correspondence, censorship

DATA PRESENTACIÓ: 17/05/2014 ACCEPTACIÓ: 03/06/2014 · PUBLICACIÓ: 12/06/2014

1. Introducció

L'actual procés d'estudi de la literatura popular catalana del s. XIX –inclosa l'escatològica, eròtica i pornogràfica – ens permet iniciar una reconstrucció més global del període a través de la descoberta de manuscrits i obres impreses que van apareixent a la llum pública i que havien estat ignorats o menystinguts i que ens permeten, de mica en mica, anar vertebrant una història de la literatura més completa i complexa però que aporta nous i diversos valors que qüestionen la història de la literatura catalana tradicional.

En la literatura eròtica del s. XIX, més amagada –tant pels creadors com pels lectors i afeccionats–, hem de destacar i distingir entre l'escatològica i l'eròtica i pornogràfica. Pel que fa a l'escatològica hem de dir que s'edità sempre en impresos de molt mala qualitat o directament manuscrits, pensats més per córrer de mà en mà com a *divertimento* que per conservar-los en una biblioteca. En canvi, de publicacions eròtiques i pornogràfiques, a imitació del que passava a França, ens trobem sobretot amb edicions de caire molt popular però també alguns exemples, molt pocs, d'edicions de gran qualitat per a bibliòfils, fets en tiratges breus i destinats a persones adinerades de tendències més o menys llibertines.

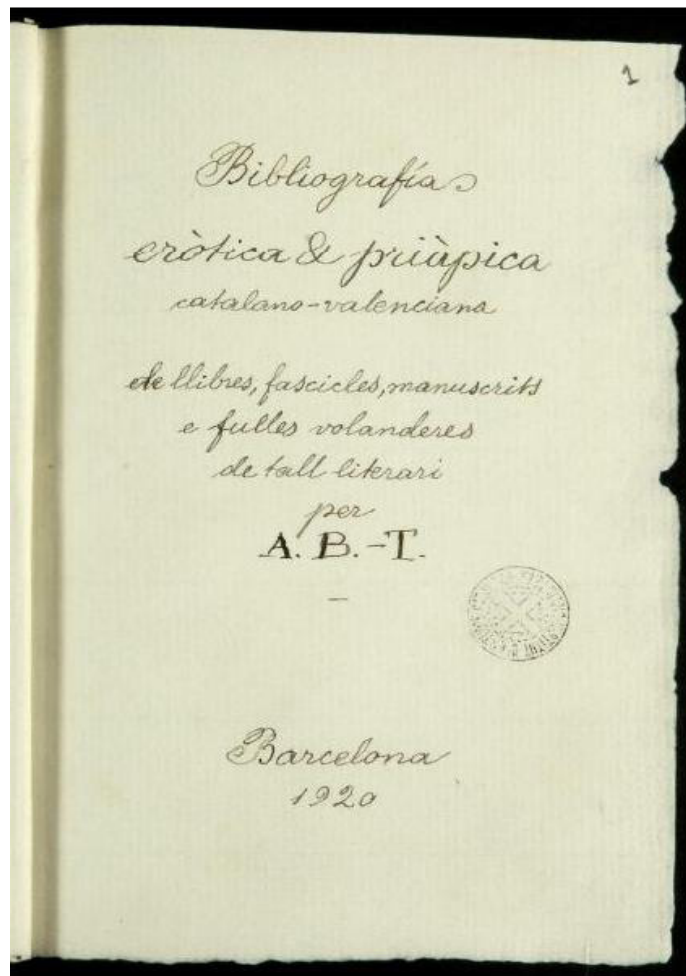
Totes aquestes publicacions comparteixen clandestinitat o semiclandestinitat, a causa sobretot de la moral imperant a l'època i de la forta pressió d'una Església que exercia una censura fèrria sobre la llibertat d'impreses, en ple s. XIX. Tant és així que, malgrat la presència en les diverses constitucions del s. XIX d'articles que reconeixien la llibertat d'impreses, un entramat legislatiu –sostingut per les forces més conservadores– que l'hauria de desenvolupar compost per un reguitzell de lleis tothora vigents, imposava *de facto* un control estret sobre allò que s'imprimia, seguint límits tan eteris com el dany a la moral i l'honor. L'efectivitat d'aquest control per part dels poders fàctics, subtil però molt ampli, és el que ha motivat que les publicacions lúbriques siguin les més desconegudes. La finalitat d'aquest article és, doncs, ajudar a donar a conèixer l'existència i el context en què foren publicades les versions més luxoses, i sobretot els entrebancs morals amb els quals es trobaren.

2. Antecedents

Les publicacions de tipus més popular foren blasmades i perseguides per les autoritats *competents* del s. XIX, tant d'ordre públic com acadèmic perquè hom podia considerar que atemptaven contra la moral pública. Així, per exemple, Marià Aguiló en el seu *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860* qualificà l'obra –avui atribuïda a Josep Maria Codolosa– titulada *La verdadera veritat o sermó furios* com a «repugnante engendro, imposible de acabar de leer. Debió publicarse en Barcelona del 1845 al 55. No sé el nombre del desgraciado que ensució la lengua catalana de una manera tan asquerosa» (Aguiló 1923: 716, núm. 3005).

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

Una crítica com aquesta per part d'un dels pares de la Renaixença ja ens permet albirar l'autocensura que havia de provocar entre els escriptors i estudiosos de la literatura i que s'exercí com a factor que estintolà la repressió contra qualsevol tipus de literatura que s'escapés de l'ortodòxia oficial. Malgrat això avui veiem com de mica en mica els estudiosos actuals comencen a recuperar sense apriorismes els vessants més lúdics de la literatura com a contrapunt a la dels Jocs Florals i de la Renaixença, que és la que és més present en el discurs preponderant sobre la literatura del s. XIX.¹

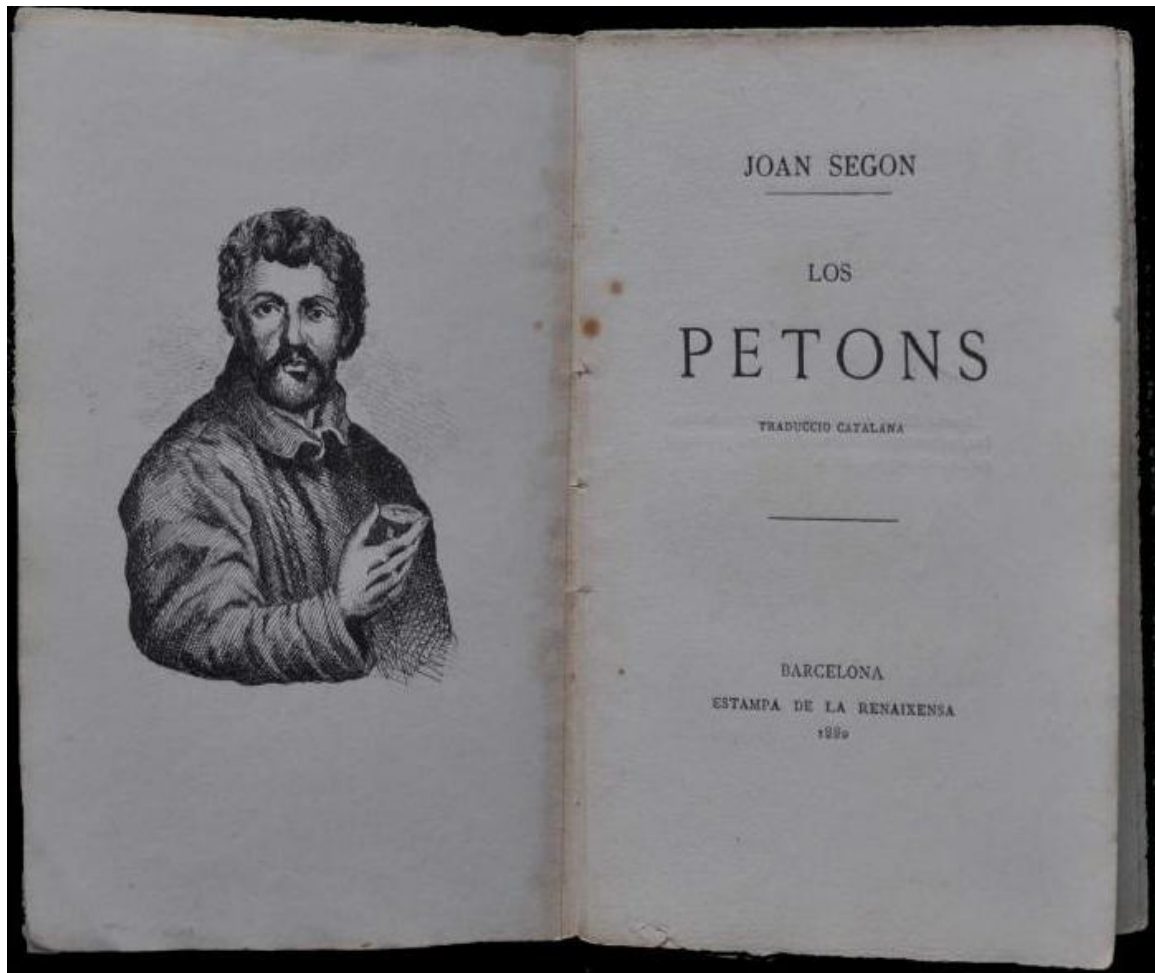

Il·lustració 1 Manuscrit de *La bibliografia eròtica & priàpica catalano-valenciana*. Barcelona: 1920 (BC. Fons Bulbena ms. 2130).

1 Entre els nombrosos treballs de recuperació de la literatura popular del s. XIX que s'estan duent a terme posarem tres exemples diferenciats com a mostra: una exposició, un llibre i una conferència: Pablos (2013), Rossich / Cornellà (2014) i el treball de Xavier Albertí, *Fills de Wifredo el Pelut (això vol dir catalans)* (conferència a l'entorn del teatre de Serafí Pitarra pronunciada el 4 de març de 2014 en el TNC de Barcelona (Recurs en xarxa: <http://www.tnc.cat/ca/conferencia-fills-wifredo-el-pelut>)

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

En el present article, però, no ens ocuparem de la literatura eròtica popular catalana semiclandestina o clandestina, a la qual Jean-Louis Guereña dedica un altre article d'aquest monogràfic (Guereña 2014), sinó precisament del projecte editorial d'Antoni Bulbena i Tusell en què es proposa recuperar la literatura picant, eròtica o pornogràfica antiga, en petits llibres luxosos –concebuts com a joies-, a la manera del que hom feia a França. Segons el seu projecte de catàleg d'obres picants, del qual es conserva el manuscrit,² dividí les publicacions eròtiques en tres àmbits: *obres eròtiques*, *obres vaudevillesques* i *obres priàpiques*. Aquesta divisió ens permet veure que la concepció d'erotisme ja provocava matisos conceptuals en temps pretèrits.

Il·lustració 2. Joan Segon. *Los petons*. Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1880

² BNC, ms. 2139 (Fons Antoni Bulbena). Fou editat amb un estudi introductori d'Alexandre Venegas –pseudònim de Pedro Cátedra- com a *La bibliografia eròtica & priàpica catalano-valenciana d'Antoni Bulbena i Tosell*. Barcelona, Llibreria de Diego Gómez Flores, 1982

Aquest projecte editorial d'una bibliofília eròtica havia comptat amb un precedent sense continuïtat el 1880. Ens referim al que s'iniciava amb el llibre de Joan Segon, *Los petons*, traduït per Josep Franquesa o Isidre Reventós i Francesc Matheu que hi posà el domicili per gestionar-ne l'edició.³ Aquesta obra, que podria ser el primer llibre dins la bibliofília espanyola amb exemplars numerats, es publicà sense els noms dels traductors i l'autor del pròleg –malgrat ser editat legalment per l'Estampa de la Renaixensa- i rebé sobretot crítiques arran de la seva temàtica. Tot i que, com bé indica Pep Vila⁴, els traductors van obviar els fragments més explícits, aquest llibre fou rebut amb rebuig entre la intel·lectualitat del moment, com ho demostra la carta d'Antoni Rubió i Lluch del 3 de desembre del 1880, quan comunica a Marcelino Menéndez y Pelayo la publicació de l'obra i afegeix que «los traductores que segun noticias son dos (Reventós y Matheu), muy dados á asuntos eróticos, guardan el mas riguroso incógnito, sin duda por temor de embadurnarse con lo grasiento de la materia». Quan va poder, li va enviar un exemplar perquè el 21 de desembre del 1882, en una carta li comenta que «supongo que á estas horas habrás saboreado los Petons (que palabra más bárbara y más sucia) de Joan Segon, convertidos en madrigales á la moderna, pero sin perder ápice de su nativa desenvoltura y desvergüenza. Por razones sin duda de virginal pudor los traductores han ocultado sus nombres, pero yo no tuve reparo en escribirlos en la portada de tu ejemplar, juzgando que con eso nada perderia su honestidad. Matheu y Reventós por otra parte, se han distinguido siempre en el género erótico del color más subido, y tanto el *Relicari* que por cierto no guarda ni conserva reliquias, ni objetos devotos, como la *Primavera* tan verde como el césped de la estación florida, son colecciones poéticas que nada tienen que envidiar por su lubricidad, afeitada y compuesta, á los Besos del apasionado Juan Segundo» (Domènech, 2010b). A més també ens consta que més d'un lletraferit corregué al confessionari després de llegir *Los petons*...

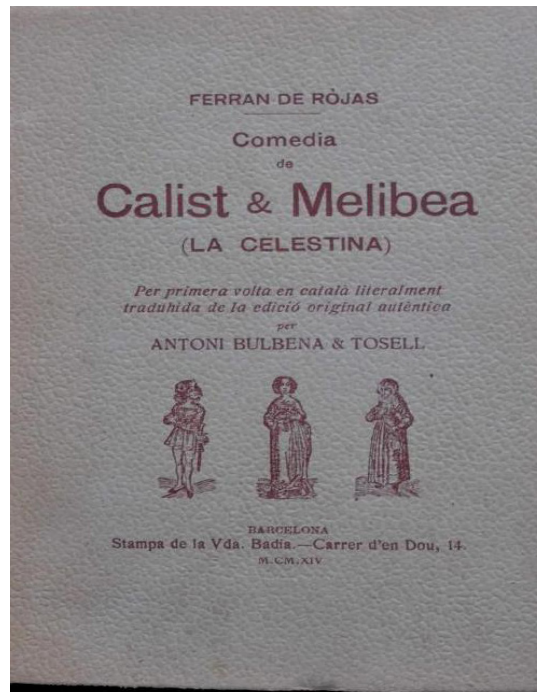
3. Projecte d'Antoni Bulbena per a una biblioteca catalana d'eròtica bibliòfila

Rebudes com aquestes segur que devien refredar qualsevol altre intent de publicar un llibre ben editat que toqués, encara que fos de manera molt subtil i moderada, cert erotisme. Per això no ens ha de sorprendre que aquest tipus de publicacions més o menys luxoses no tinguessin continuïtat després de *Los petons*, a causa de l'ambient retrògrad en què es vivia a Catalunya. Així doncs, fou Antoni Bulbena i Tusell qui de manera molt moderada i *in crescendo*, va anar buscant i recuperant textos antics d'un cert erotisme. S'iniciava així una de les propostes editorials més desconegudes d'aquest país, ja que el públic a qui anava destinat era molt minoritari i es feien uns tiratges molt curts, que anaven dels 25 als 150 exemplars, impresos sobre paper de fil o paper japó. A més la distribució era semiclandestina, cosa que els feia assequibles només a *entesos* o gent de confiança.

3 Sobre *Los petons* de Joan Segon podeu consultar Domènech (2010b) i Duran Tort (1995).

4 «Els traductors fins i tot arriben a manipular el text llatí, en dos poemes en els quals Joan Segon hi fa sortir el membre viril. La versió catalana a més de suprimir aquestes al·lusions, alleugereix la càrrega mitològica de l'obra original. En aquest experiment de traduir al català un poeta neollatí, veiem com la poesia catalana de la Renaixença, amb un codi moral i ideològic molt rígid, encara va amb timidesa i hipocresia pel que fa a tema eròtic, poc acceptat i fins i tot considerat tabú» (Vila 2012: 78-79).

Però, qui fou Antoni Bulbena i Tusell o Tosell (1854-1946), que a vegades s'amagava rere els pseudònims de Mossèn Borra o Antoni Tallander, que tothom identificava amb la seva persona? Pedro M. Cátedra (Venegas 1982) ens el presenta com a «bibliòfil, gramàtic i, en general, amant de la vida i home essencialment desenfeinat, pertany a un cert grup d'intel·lectuals preterits a Catalunya que, com Miquel i Planas, no van voler creure en el messianisme d'Eugeni d'Ors, dels noucentistes ni de l'antigament actiu Institut d'Estudis Catalans. Homes que van treballar de manera independent, molts d'ells a expenses seves, i que, segons la formació de base que tenien, van poder donar més o menys, millors o pitjors resultats. (...) Preocupacions intel·lectuals turbulentes i sense una clara filiació el portaven a produir treballs abundants, alguns dels quals gaudeixen encara avui d'un notable desprestigi: paleògraf no pas ideal –tampoc tan dolent com hom ha volgut creure–, es va entossudir a editar els clàssics, pensador lingüístic mitjà, s'obcecava a polemitzar per la seva posició ortogràfica, defensable bé que simplista. Tanmateix el motor de la seva dedicació era un catalanisme al marge de les institucions» (Venegas 1982: 14). Filològicament ha estat ben ressenyat entre d'altres per Joan Puigmalet (2010) que el qualifica d'*extravagant filòleg*. Es tracta doncs d'un personatge que ha estat bandejat tant del món de la bibliofília com del de la filologia i que requeriria un estudi en profunditat que en fes una anàlisi allunyada dels apriorismes de la seva època que el marginaren i que encara perviuen, sobretot en allò que avui resulta més xocant, com és el seu posicionament en contra de les normatives fabrianes.

Il·lustració 3: FERRAN DE RÒJAS. *Comedia de Calist & Melibea...* Barcelona, Stampa de la Vda. Badia, 1914

La iniciativa bibliòfila de Bulbena l'hem d'emmarcar dintre de la recuperació de textos antics catalans present a l'època i que engegà Marià Aguiló en edicions amb tipografia gòtica, juntament amb la gran tasca de publicacions bibliòfiles de Miquel i Planas i l'activitat de la Societat Catalana de Bibliòfils (1905-1912). Aquestes iniciatives, a més d'un catalanisme cultural de pedra picada i un esperit francòfil són el que devien empènyer Antoni Bulbena i Tusell a emprendre les seves publicacions bibliòfiles, d'entre les quals sobresurten per la seva raresa a Catalunya les que hom pot considerar eròtiques. Bulbena mateix contribuí a una certa confusió en considerar eròtiques totes les seves publicacions de contingut amorós. Així doncs, la seva traducció al català de *La Celestina* (Rojas 1914) la incorporà dintre dels seus llibres eròtics, quan aquest clàssic de la literatura castellana, malgrat alguns passatges més o menys pujats de to, hom no la pot qualificar d'eròtica. De fet, molts llibreters de vell desconeixen la faceta eròtica de la producció de Bulbena perquè els seus llibres, una vegada incorporats al mercat de segona mà, passen molt desapercibuts pel que fa al contingut, ja que defugen imatges suggerents i títols gaire explícits, més enllà de referir-se a temàtiques amoroses.

Il·lustració 4. *Cançons d'Amors. Trétes dels Cançoners de Turmo, de Flor de enamorados e d'altres. Are novament revistes e ordenades per Antoni Bulbena & Tosell.* Barcelona, Stampa «La Académica», 1904

Quan l'any 1920, Antoni Bulbena intentà fer un catàleg de les obres eròtiques publicades en català, com hem indicat abans, integrà els seus llibres dins d'aquesta franja tan laxa d'eròtico & priàpica

—un sinònim de pornogràfica— que va creure que hi entraven. Aquestes edicions, que es troben classificades en l'estudi d'Alexandre Venegas (Pedro Manuel Cátedra) (Venegas 1982), ens permeten veure una evolució estètica i temàtica de les publicacions de Bulbena. La primera obra que publicà, *Coloqui e rahonament fet entre dues dames...* (1899) malgrat que la tipografia de la coberta és composta amb tipus gòtics, en l'interior utilitza tipografia elzerviriana. En el període 1904-1905 edità els llibres a la impremta La Academia que promocionava⁵ la tipografia Tortis gòtica d'Eudald Canibell, a la manera de les publicacions bibliòfiles anteriors de Marià Aguiló. Hem de tenir en compte que Bulbena i Canibell mantenien una certa amistat i que quan hom organitzà el Primer Congrés de la Cultura Catalana l'encarregat de l'exposició de llibres fou Eudald Canibell que en una carta del 22 de setembre del 1906 demanà a Antoni Bulbena que prestés els seus llibres⁶, entre els quals n'hi havia de la seva producció eròtica com el *Procés de vídues e doncelles*, *Coloqui e rahonament* o el *Tractat de Luxuria...*, per a l'exposició pública.

A partir del 1905, però, ja imprimí a la Impremta Elzerviriana i no amb tipus gòtics sinó elzervirians precisament, de manera que s'allunyava d'una estètica intensament gotitzant, per entrar en una estètica més noucentista. A més d'aquest canvi estètic, quant al contingut va optar per incrementar el to de les obres recollides i impreses, passant de l'erotisme al priapisme, procés que culminà entre els anys 1909 i 1911 amb la publicació de:

1909

Manoll de poesies picaresques traslladades, per primera vegada, a llengua catalana. Barcelona.

Aplech de equívocs positius per diferents autors vuyt-centistes. Barcelona.

Nou aplech de equívocs catalans e d'altres poesies cobents, de fora casa traslladades al català literari. Barcelona.

Endevinalles Populars. Recull d'equívocs negatius. Barcelona

1910

Triall de noveles galants e d'algunes jocositats en vers del temps de la vellura. Barcelona, Stampa de F. Giró.

Poggi. *Facecies llépoles afegida la descripció dels Banys de Baden en lo XVen segle.* Barcelona, Stampa de F. Giró.

De figures priàpiques, tretes d'un Ms. del XVèn. segle e d'altres singulars obres del XVIè. e XVIIIè., ab algunes poesies libertines vuytcentistes per primera vegada traslladades en llengua catalana. Erotòpolis, Impremta particular del Editor, 1910.

1911

Lo virgo de la Vicenta y l'arcalde de Favara. Benimamet, Impremta del XXen. segle en la segona desena.

Musset, Alfred. *Les filles de Loth per...* Perpinyà, En la impremta particular del editor, MCM

5 *A los Bibliógrafos, Arquéologos, Eruditos, Artistas, á los Estudiosos y á todos los amantes de la belleza, los impresores Serra bermanos y Russell: Ofrecen...* Barcelona, Tipografia «La Academia», 1906 (Barcelona, Col·lecció particular) <http://galeriadimatges-galderich-leblansky.blogspot.com.es/2011/04/los-bibliografos-arqueologos-eruditos.html>

6 *Se tracta de reunir materials estampats en llengua catalana (llibres, revistes, periodichs) desde 1833 (Oda de'n Ariban) fin avni.* (BC. Fons Bulbena Ms. 2146-47/48)

Si ens fixem bé en les referències d'aquestes obres ens adonarem que les de 1909 no tenen peu d'impremta i les de 1911 en tenen un de fals. Dues de 1910, malgrat comptar amb totes les identificacions legals, són obres d'un alt contingut sexual i només una compta amb un peu d'impremta fals que més endavant s'anirà repetint: Erotòpolis, Impremta particular del Editor. Tots els tiratges, però, continuen sent molt curts, d'entre 50 i 125 exemplars.

Antoni Bulbena publicà tota mena de llibres i com comenta a les seves memòries «n'hi hà de totes les colors, des de lo tò mistich més pujat –com los *Set psalms penitencials* de David, aprovats per la Autoritat eclesiàstica, que sufragà mon amich Lluís Canela,- fins a un codernet tirat a una cincontena d'exemplars, contenint *De figures priàpiques* ab una dotzena de sonets, d'en Pere Aretí literalment traduïts».⁷

Fou conscient que la seva producció i els seus esforços –tant els llibres més místics com els més terrenals- podien veure's marginats i fins i tot en perill de desaparició, per l'acció tant dels seus detractors com de la seva família. Per això, a prop dels 80 anys i a principis de l'any 1933⁸ va fer donació⁹ a la Biblioteca de Catalunya d'una primera tongada de documentació manuscrita –traduccions, estudis, epistolaris...- i dels seus llibres impresos en tiratges curts, i així s'ha preservat en una institució pública tot aquest patrimoni que segurament altrament hagués desaparegut o dispersat en el millor dels casos. Hem de pensar que el seu fill, Evelí Bulbena (1888-1960), fou una persona força conservadora, dedicada en cos i ànima al món del pessebrisme i que segurament hagués tingut un interès especial en fer desaparèixer certa documentació comprometedora del seu pare, que el relacionés amb temes de divulgació de l'erotisme. La seva correspondència personal amb Joan

⁷ *Recorts d'un barceloní octogenari*. BC. Fons Bulbena Ms. 3244-I pàg. 34

⁸ «Distingit Senyor nostre,

El Senyor Conseller de Cultura, al qual vàrem comunicar tot seguit el donatiu que V. acaba de fer a la Biblioteca de Catalunya, li ha expressat oficialment l'agraïment de la Generalitat pel noble acte de despreniment de V.

Nosaltres que som ara els qui tenim sota la nostra cura i custòdia els llibres que V. tant estima, voldríem també donar-li les gràcies per la confiança que ens ha demostrat i per l'amor a la Biblioteca de Catalunya que ella revela. (...) La bella donació de V. testimoni d'una vida dilatada dedicada tota ella a l'exaltació de la nostra llengua, constitueix des d'ara un dels fons de la Biblioteca de la qual estem més joiosos». (Carta del 28 de març de 1933 de Jaume Massó Torrents, Inspector, i Jordi Rubió i Balaguer, Director, a Antoni Bulbena) (BC. Fons Bulbena Ms. 3284/1-96)

⁹ El tema de la donació no és clar ja que en carta del 22 de juny del 1937 en carta adreçada a Joan Subirachs li comenta davant la dura situació econòmica que pateix que «en tan trista situació, lo die 15 del corrent vaig trametre una instancia a la *Comissió mixta d'Administració* de la Generalitat, recordant-lo que lo 22 de Març del 1934 (sic) fiu la més desinteressada donació al «Institut d'Estudis Catalans» de tóta la méva aportació lingüística, en més d'una sexantena de manifestacions, ja impreses o manuscrites, lo qual donatiu, meresqué un ofici sòts-signat per en Francesch Macià, a més d'una lletra d'agrahiment d'en Jordi Rubió d'en E. Masso-Torrents, director e Inspector de la *Biblioteca de Catalunya* pèl metéix donatiu. I que, per tant, demanava que'm fés alguna bestréta de les 1.500 pts. líquides que'm devia la Generalitat, donada la méva gran fresura e crítica situació de ma família.

Lo qui estengué lo resguart n° 2.773 digué al meu fill que podia tornar d'ací a uns quinze dies... i segurament per no obtenir res». (Fons Joan Subirachs de la Llibreria antiquària Costa de Vic)

Subirachs a vegades deixa entreveure aquesta recança de poder caure en l'oblit per part de tothom, fins i tot de la família.¹⁰ Malgrat això, Antoni Bulbena en les seves memòries ho vincula més a la seva salut «donchs, lo mes d'Abril del 1933, per por que no-m sobrevingués lo tercer perill de traspasar d'aquesta vida, decidí fer donació al *Institut d'Estudis Catalans* de tot lo meu treball literari d'una cinquantena d'anys consistent en un centenar de publicacions, entre docs. i volums alguns luxosament encodernats i fulles volantes o coderns, més o menys voluminosos, tot lo qual tenia jo recòndit en una arqueta convertida en armariet».¹¹

4. La polèmica epistolar entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena a través de l'amic comú Joan Subirachs

Només un inusual cúmulo de casualitats ha fet possible que s'hagi conservat la relació epistolar entre Antoni Bulbena¹² i Joan Subirachs¹³ i entre Joan Subirachs i mossèn Gudiol¹⁴, tenint en compte que les tres correspondències són privades. En primer lloc, tots tres van conservar la seva correspondència personal de manera ordenada, cosa no necessàriament habitual. Segonament, dos arxius, el de Bulbena i el de mossèn Gudiol van anar a parar per diversos canals a institucions públiques, on foren classificats i endreçats per a una ràpida consulta. L'arxiu particular de Joan Subirachs, malgrat el pas dels anys, afortunadament encara es conserva intacte a la Llibreria antiquària Costa de Vic, que el va comprar als seus hereus i encara resta consultable, en el seu fons. El fet que es conservés la part –hi ha algunes llacunes– corresponent a la polèmica que analitzem no pot ser atribuït més que a un cop de sort excepcional, que ens permet la reconstrucció detallada i fidel de les idees de cadascú a l'entorn del món de la bibliofília eròtica i la seva recepció en els ambients més conservadors.

10 «Perquè altre confort no-m resta, a part de dues hores diàries de lectura, per empènyer i matar lo temps, sinó empendre-m d'escriure, fa cinch meses, uns *Recorts d'un barceloní octogenari*. Allà recompte les meues poques ventures i majors contrarietats i malastrugances, fins al die de vuy, en què vaig a complir los vuytanta-dós anys i mig. Molt vos agrahiria que, al sabèr lo meu traspas, vetllasseu per que aquest meu darrer treball no tingués una mala fi, car tot és d'esperar de ma familia en les tristes circumstancies que stam atravessant. La Garriga, 15 janer 1937» (Fons Joan Subirachs de la Llibreria Antiquària Costa, Vic). Les memòries que cita en aquesta carta i titula *Recorts d'un barceloní octogenari* actualment es conserven a la Biblioteca de Catalunya, per la qual cosa deduïm que degué haver-hi una segona donació (BC. Fons Bulbena ms. 3244)

11 *Recorts d'un barceloní octogenari*. BC. Fons Bulbena Ms. 3244-I pàg. 55

12 En el Fons Bulbena de la Biblioteca Nacional de Catalunya (BC) on a la sala de Reserva he estat atès perfectament i m'han solucionat els petits problemes que la tasca d'investigació poden comportar.

13 En el Fons Joan Subirachs de la Llibreria antiquària Costa de Vic als qui agraïm la possibilitat de la seva consulta i les facilitats que ens han donat per a processar-la.

14 En el Fons J. Gudiol Correspondència, 1911-12 de l'Arxiu Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV). Volem expressar el nostre agraïment per la rapidesa en la consulta de materials i d'informacions a l'arxiver Rafel Ginebra.

Dintre de la documentació epistolar de Bulbena conservada a la Biblioteca de Catalunya vam descobrir una petita joia que ens permet reconstruir una polèmica que trasbalsà puntualment el seu esperit lliure a les darreries de l'any 1911. A partir de l'esborrany de carta que Antoni Bulbena escrigué a Joan Subirachs el desembre de 1911 i de la immediata resposta que d'ell va rebre, hem pogut estirar el fil fins a reconstruir el pensament de la Catalunya conservadora respecte les publicacions de Bulbena i com va intentar defensar-se dels atacs i menyspreus de què fou objecte. La documentació que hem pogut rescatar és cronològicament la següent:

Vic, 14 desembre 1911. Carta oberta al Sr. Ramon Rucabado de Just Cassador (pseudònim de mossèn Gudiol) denunciant i blasmant les publicacions eròtiques d'Antoni Bulbena –sense citar-lo- publicada a la *Gazeta montanyesa*¹⁵ (Apèndix 1).

Barcelona, 15 desembre 1911. Carta d'Ernest Moliné (secretari de l'Associació de Bibliòfils de Catalunya) a mossèn Gudiol, felicitant-lo pels seus atacs a la bibliofília bastarda¹⁶ (Apèndix 2).

Barcelona, 17 desembre 1911. Esborrany de la carta que Antoni Bulbena adreça a Joan Subirachs de Torelló, amic de mossèn Gudiol, perquè intercedeixi a favor seu davant del mossèn, arran dels atacs rebuts¹⁷ (Apèndix 3).

Torelló, 21 desembre 1911. Carta de Joan Subirachs en què intenta tranquil·litzar Antoni Bulbena i li afegeix una còpia de la carta que enviarà a mossèn Gudiol¹⁸ (Apèndix 4).

Torelló, 22 de desembre 1911. Carta enviada per Joan Subirachs a mossèn Gudiol intentant disculpar les intencions de Bulbena en fer les publicacions eròtiques¹⁹ (Apèndix 5).

Vic, 23 de desembre 1911. Carta de mossèn Gudiol a Joan Subirachs refermant-se en els atacs contra les publicacions priàpiques d'Antoni Bulbena²⁰ (Apèndix 6).

Aquesta completa sèrie de cartes ens permet analitzar, gràcies a l'extensió dedicada als arguments propis per part d'uns i altres, quina fou la mentalitat de les forces conservadores enfront del fenomen

15 Just Cassador (pseudònim de Mn. Gudiol) «Carta oberta al Sr. Ramon Rucabado» a *Gazeta montanyesa*. Vic, 14 desembre 1911 (BC. Topogràfic 05(46.71Vic) Gaz 4°)

16 Correspondència de Mossèn Gudiol, Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

17 BC. Reserva. Fons Bulbena, Bul. ms. 112 pàg. 139-140

18 BC. Reserva. Fons Bulbena, Bul. ms. 112 pàg., 143

19 BC. Reserva. Fons Bulbena, Bul. ms. 112 pàg. 145-151 i Correspondència de Mossèn Gudiol, Arxiu Biblioteca Episcopal de Vic.

20 Fons Joan Subirachs de la Llibreria Antiquària Costa de Vic. Volem agrair l'amabilitat de Josep Costa i les facilitats que ens ha donat, en permetre'ns la consulta d'aquest arxiu.

de l'erotisme i la pornografia i també quines foren les excuses que esgrimien els interessats per justificar el treball amb aquest gènere de materials. Tot aquesta seqüència epistolar es mou dintre d'una certa elegància formal, però sense perdre mai la força de les idees de cadascú i la contundència de les paraules.

Així, doncs, tot va començar el dia 14 de desembre de 1911 quan mossèn Josep Gudiol, historiador de l'art i fundador i director del Museu Episcopal de Vic, va escriure –amb el pseudònim de Just Cassador- un article (Apèndix 1) al setmanari local *Gazeta montanyesa*, fundada per mossèn Jaume Collell. L'article fou escrit com una carta oberta a Ramon Rucabado –economista, periodista polemista catòlic conservador- perquè «qui li escriu fa ja temps que està fastiguejat de veure com ningú para esment en una forma especial ha prés la pornografia en nostre país, amagant tota sa repugnàcia sots una capa de cultura, de delicadesa bibliomàntica. Vosté, que tant justa y durament ha fustigat algunes manifestacions d'una plaga social tant asquerosa com es la luxuria, potser no s'hage fixat en lo que vaig a dirli o no hage observat la manera com certa gent educada, ab una maliciosa rialleta, disculpa y creu que s'han de fer els ulls grossos devant de la pornografia posada al servey de la bibliofília y de la llingüística. Un no arriba a compendre com pot aguantarse la barreja abjecta que está fense en les biblioteques de moltes persones que's creuen tocar ab el cap en el cel de la cultura, solament perquè compran tota la preciositat ó rarsa bilbiogràfica que surt de les premses dels stampers, y senten adoració pel llibre solament perquè es llibre, prescindint del seu contingut».

A partir d'aquest inici tan contundent, mossèn Gudiol continua la seva *catilinària* contra Antoni Bulbena i les seves publicacions, sense anomenar-lo, però acusant-lo d'esser «tant especial que després de complàures en cercar lo més endiablant de l'antiga literatura, després de triar lo més fastigós d'entre les escombraries que'ns ha llegat la corrupció mitjeval, no tenintne encara prou el seu gust estranyament estragat de cínich, está morrejant entre'ls detritus de la producció estrangera, importantne lo més asquerós després de vestirho ab roba catalana, fent els possibles per comunicar nova malícia al original foraster, imitantne galanies encara que sempre salsejantles ab pebre vilá, desprovehintles de l'elegancia per ferne ressaltar la porqueria, servintho tot en edicions afluigranades que's cotisan a preu exorbitant: però que ab l'escusa d'esser fetes exclusivament per satisfer les persones esclaves de l'afició al llibre, resulta que son posades a la ma del jovent inexpert que trobará d'aquesta manera un incentiu a la deshonestetat, entregantles al paladar estragat per l'impudicia y la corrupció».

Il·lustració 5. Poggi. *Facecies llépoles afegida la descripció dels Banys de Baden en lo XV en segle*. Barcelona: Stampa de F. Giró, 1910

Després de lloar irònicament les edicions de bibliofília de Bulbena, torna a l'atac criticant-los estèticament per incoherents, ja que l'editor confegeix les obres amb «el grabat que s'ha trobat més gràficament pornogràfic dintre dels llibres impresos en gotich, colocánsel com a capelera, barrejant obres y temps, intencions y autors., sots pretext de produhir una fulla que tinga l'ayre de l'antigor y que puga satisfer l'ideal d'un cercador de rareses tipogràfiques».

Mn. Gudiol reprèn també que hom presenti aquestes edicions com a element de recuperació de l'antiga literatura catalana a la manera que feia Marià Aguiló, ja que Bulbena ocupa «sa vida anar multiplicant obres en que s'hi afetxegué de malícia, el desorde, la grolleria de la frase tabernaria o bordellera, s'hi reproduhís la lámina més incentiva y en més alt grau lúbrica que's troba en el llibre anitch o en la colecció de vells grabats. Lo que deuria desaparéixer, o al menys esser guardat baix pany y clau, se reproduceix y vulgarisa, amenisantho ab lo més picant y rohent que puga paladejar un gust bestialisat. Y la despreocupació sádica babeja les flors dels jardí de nostra literatura moral antiga, prenentne els troços escrits precisament ab el fi de condemnar el vici impur, per reproduirlos y bastardejarlos ab l'intenció de fer despertar les passions, parofitantne ses ingenuitats y cruesa per produhir contrari efecte al ques proposava un autor piadós y fatigador de la luxuria.»

Aquest article, publicat en un setmanari osonenc, tingué una ràpida repercussió dintre dels ambients bibliòfils, no pas perquè el setmanari tingués una gran difusió dins i fora de l'àmbit local de Vic, sinó perquè mossèn Gudiol mateix s'encarregà de difondre'l tant com va poder, com ho demostra la carta que l'endemà de la publicació -15 de desembre de 1911- (Apèndix 2) li adreçà el secretari de l'Associació de Bibliòfils de Catalunya, Ernest Moliné i Brasés. Aquest advocat i historiador catalanista conservador era director de la col·lecció «Recull de Textes Catalans Antics» amb Lluís Faraudo i fou també secretari del Consell d'Administració de l'empresa Asland, l'accionista majoritari de la qual era Eusebi Güell, membre també de l'Associació de Bibliòfils. En la carta, Moliné comenta a mossèn Gudiol que «avuy m'ha sorprès lo rebre un n° de la Gazeta Vigatana ab faxes escrites de mà y lletra del Director del Museu Episcopal d'aquexa Ciutat, molt amich nostre, y al desplegarlo per buscarhi materia interessant, m'he topat ab la *Carta oberta* al Sr. Rucabado». Això vol dir que mossèn Gudiol en persona s'havia ocupat de fer arribar la seva diatriba contra Bulbena als bibliòfils més coneguts per tal que tothom n'estigués assabentat, malgrat ser publicada a Vic i en una revista de difusió reduïda.

A Ernest Moliné li faltà temps per anar a la llibreria de Joan Batlle, autor de *Los Goigs a Catalunya* i que posteriorment publicà –amb S. Babra- l'obra de mossèn Gudiol *Els primitius* i *Els trecentistes*, afirmant que «ell y jo estem enterament conformes ab son contingut y ab sa finalitat. Ja era hora que'ns desenholsin ab unes quantes veritats ben dites contra la tendència pornogràfica d'una part dels nostres bibliòfils que sembla marcar sobre'l front de la nostra literatura l'estigma de la grolleria la qual semblava redimit per obra y gracia del renaixement. De manera que ara fins en los refinaments de la bibliofília ens trobem ab la banda de bastardia que'ns imposaren fatalitats de la nostra historia!» Ernest Moliné, amb el vistiplau de Joan Batlle, refermen els atacs antipornogràfics i alhora fan visible que una part de la tasca de la Renaixença fou depuradora de tots aquests elements que hom estava denunciant. Aquesta carta de suport és la que mossèn Gudiol va esmentar posteriorment en dir que «després de publicat el meu escrit, he rebut algunes cartes de felicitació per haber posat el dit a la llaga, cartes que no tindrian pas valor per mi si no vinguessen de persones molt amantes de la llengua y del llibre català» (Apèndix 6).

La *Gazeta montanyesa* no devia arribar només a Ernest Moliné i als de la seva corda, sinó que creiem que també va anar a mans de l'al·ludit Antoni Bulbena qui, trasbalsat, escrigué al seu amic Joan Subirachs de Torelló i potser parent llunyà²¹ perquè intercedís per ell prop de mossèn Gudiol, de qui era amic. Joan Subirachs i Pujol (1866-1954)²² visqué entre Torelló i Barcelona, ja que fou l'advocat

21 A *Recorts d'un barceloní octogenari* Bulbena comenta que la seva mare delicada de salut passà una temporada amb ell quan era petit –vers el 1859- a casa de «l'oncle del meu pare, Vicenç Oños, qui habitava a la carretera en sa propia casa» (Fons Bulbena, Ms. 3244-I. pàg. 4). La mare de Joan Subirachs era de la família Pujol Oños de Torelló amb una fàbrica de tints per a la llana.

22 Agraïm explícitament les informacions que ens ha facilitat el Sr. Gerard Verdaguer Reig, Director del Museu de la Torneria de Torelló, sobre la figura clau de Joan Subirachs, que ens ha ajudat a perfilar la seva personalitat i a entendre la seva relació amb Bulbena.

del banc familiar –Banca Pujol, Subirachs & Cia.- que dirigia el seu germà Francesc i estigué a gairebé tots en els moviments culturals de Torelló. Provenia d'una família liberal anticarlina –el seu pare fou l'alcalde de Vic durant el sexenni democràtic– i culturalment fou molt actiu: president de l'Associació del Col·legi Nostra Senyora de Rocaprevera, fundador de l'Associació d'Estudis Torrellonencs, de *La Veu del Ter*, de *La Barretina Torellonenca* i alhora corresponsal de la premsa osonenca i barcelonina a Torelló. Allò que l'uní a Bulbena fou la seva passió per la llengua i per mantenir una pugna, fins els seus darrers dies, contra les normes fabrianes –«el méu predilecte dexéble de Torelló»²³– tal com de manera insistent apareix en el seu epistolari des del 1904 fins a la mort d'Antoni Bulbena.

És arran d'aquesta amistat que s'adreçà a Joan Subirachs i amb lletra nerviosa li va escriure que «l'objecte de scriure-us la present és senzillament per que si podíeu desirritar l'indignat clergue, de qui jo supose que sèreu bon amich, e recaptar-li la remissió per la meua poca part de culpa puix que en la pijor no y part ni quart més que haja condescendit, massa lleugerament, a barrejarne los títols, ab l'afany del reclam d'En Montagut sollicitat no podeu afigurarvos lo pès que m'haurèu trét del demun, tornantme lo repos». Antoni Bulbena en aquesta carta intenta espolsar-se les culpes i carrega la responsabilitat d'haver publicat les obres més pujades de to a un ex-redactor de *La Veu de Catalunya*, que l'hauria temptat. Es tractava d'un tal Montagut que precisament «morí casualment ara fa unes tres setmanes d'una ptisi» –malaltia que es relacionava amb les persones que abusaven de les relacions sexuals²⁴– (Apèndix 3).

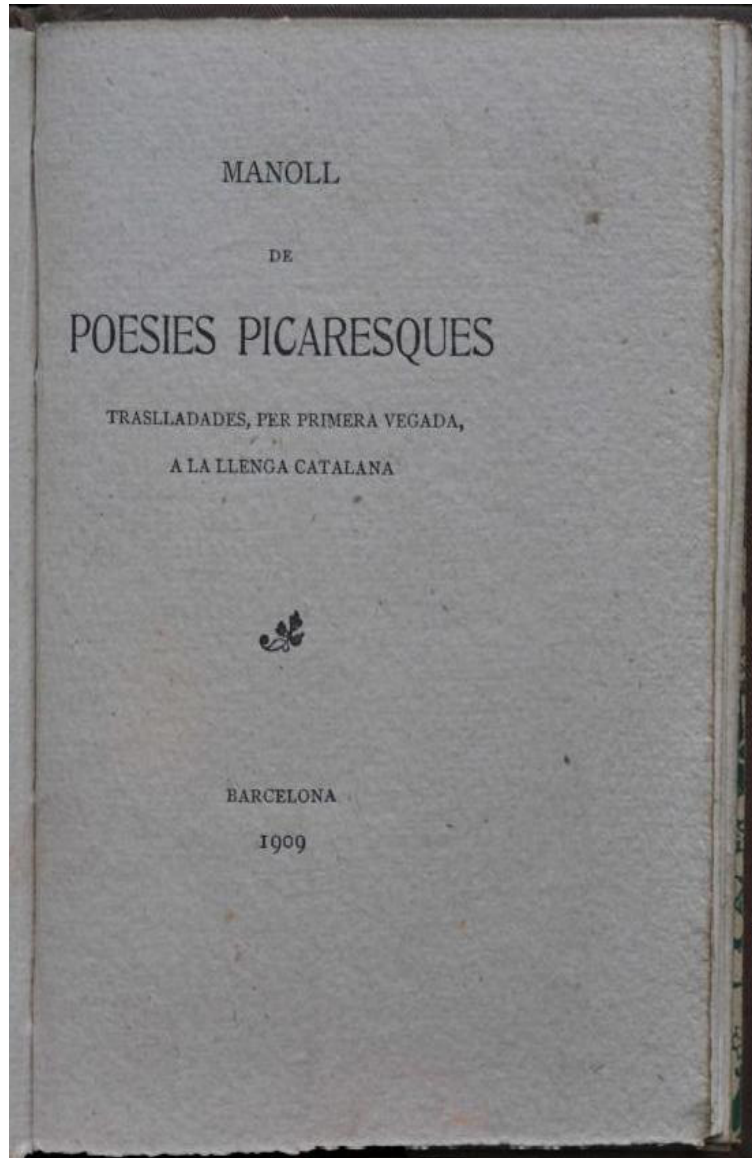
Recordem que a partir del 1909 s'havia produït un gir en els llibrets editats per Bulbena, en els quals el to dels textos és més pujat i segurament per això comença a publicar-los sense peu d'impremta. Aquest canvi de rumb l'atribueix a la insistència de Montagut, fins al punt que Joan Subirachs, quan intentà explicar aquest fet a mossèn Gudiol, posa en boca de Bulbena les paraules següents: «el 1908, en la qual trista data entrí en relació ab un tal Montagut. (...) Aquest espendedor de llibres de tota mena m'indicà lo desig que tenia de fer estampar alguns llibrets picareschs, de poch exemplars e alt preu, que bé sabia ell hont colocar-los; e hant-li jo ofert les *Endevinalles populars* d'En Briz, n'extractà les que li convingué, ajustant-les ab alguns equívochs d'autors catalans, valencians e castellans prou coneguts, qui també, segons apar, deguéren expansionar-se: après d'açò, tenint jo un extracte d'un tractat ben xic lliure del XVè segle, trét de la Bibl. Nacional lo va incloure ab algunes poesies del Aretí, del qual no-n tinch ni un exemplar dels 40 o 50 que-n tiraren. La major prova de que tot açò no és méu, bé-u compendreu puix no-n devieu saber res, axí com de tot çò anterior meu, que és stat adquirít fins per alguns eclesiàstics. En aquesta part, donchs, en Bulbena poca culpa hi té, car se limità a facilitar al seu amich editor alguns materials. Y dech confessar que

23 *Recorts d'un barceloní octogenari*. BC. Fons Bulbena Ms. 3244-II pàg. 156.

24 «Aquí se pueden referir muchos ejemplos que traen los autores, y que se ven con los ojos. Yo los he visto muchas veces, he tratado á muchísimos, á los cuales este vicio habia debilitado las fuerzas de los brazos y piernas; que padecian de pecho de sofocacion, y que al fin paran tísicos: que les debilita la vista, y que se vuelven trémulos» (Claret 1860: 98-99).

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

jo no coneix ni he vist mai aquelles obres, essent així que en Bulbena m'ha fet sempre ofrena d'una obra seva, tant bon punt ha sortit de la premsa» (Apèndix 5).

Il·lustració 6. *Manoll de poesies picaresques traslladades, per primera vegada, a la llengua catalana*. Barcelona 1909

És interessant remarcar que Bulbena mateix, aprofitant que aquestes obres no tenien peu d'impresora, afegeix una postdata al final de la seva carta a Joan Subirachs (Apèndix 3) en la qual li diu que «si creheu que la present carta pugui comprometre-m, puix que ningú no podrà provar que sien meves aquelles de les dites publicacions de ciutat e impresora inventats feu-me la caritat desquexar-la». Quant al que diu més amunt, que ell d'aquests exemplars no en tenia cap, és ben possible que fos

cert –encara que sembli estrany- ja que en el fons de la Biblioteca de Catalunya no hi ha exemplars d'aquest moment, mentre sí que n'hi ha de totes les altres etapes.

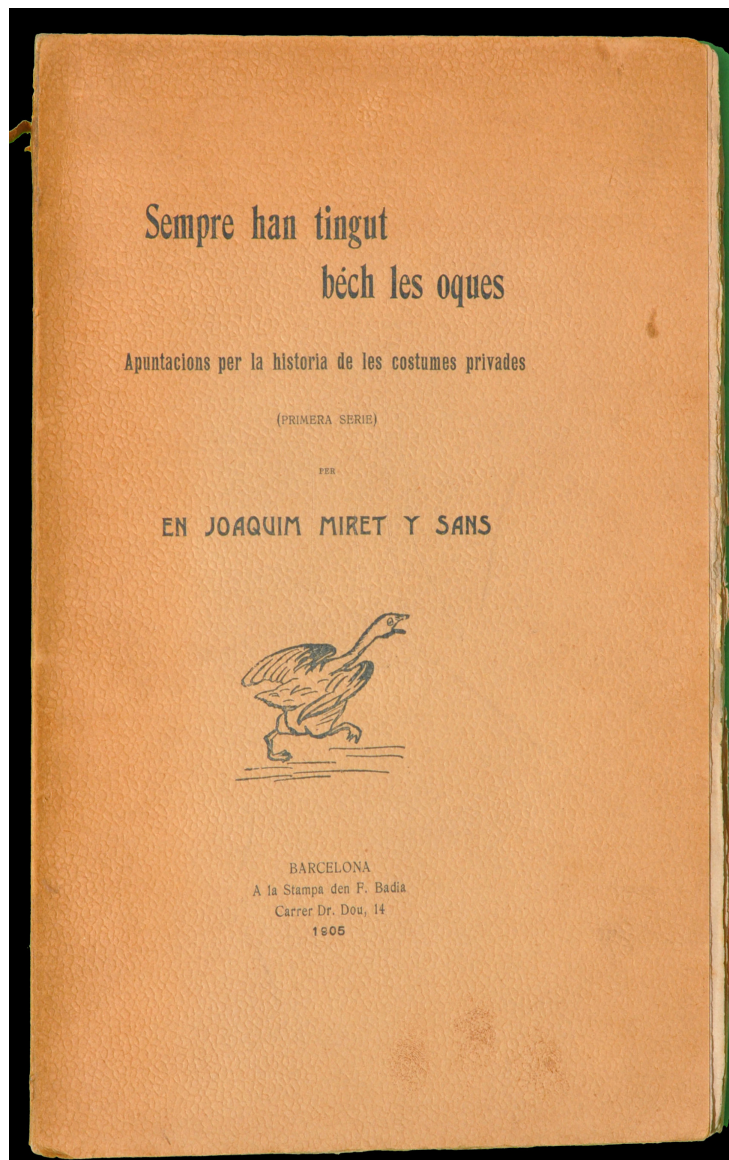
En la seva defensa, que analitzarem després, Bulbena utilitza un argument si més no curiós per contraatacar Mn. Gudiol, en dir que «si lo bon sacerdot s'hagués fet prou carrech de la diferencia que hi hà d'un eclesiàstich a un seglar, o home de món, del qual és bo conèixer totes les aberracions per cruenta que sien, e així escandallar les consciencies, en cas de confessió, com fan alguns del seu mateix ministeri, veuria lo pecat ab uns altres ulls, tant més que lo mal no pot trascendir més enllà d'un reduhit nòmbre de persones essent per cert infinites e d'alta representació social, les qui son afectes a semblant mena de literatura stimulant». Joan Subirachs modera aquest atac i en defensar el seu amic el reconverteix en un atac al bibliòfil indiscret que donar a conèixer a Mn. Gudiol les obres motiu de la disputa, afirmant que «en justícia, no pot imputar-se al amich Bulbena la imprudencia del bibliòfil qui tan incautamente mostrà a un Prebere (y un Prebere tant sever en disciplina moral) un reonet de la seva llibrería, que es un aspecte de la vella literatura de casa nostra. Ell se perjudicà a sí mateix, als ulls vostres; escandalitzà a un eclesiàstich, ortodoxe de soca-arrel, y ferí indirectament la bona fama moral d'un home literat quins dedica a reproduir coses dels altres temps. Tingué, donchs, una hora ben tonta lo tal bibliòfil...!»

Malgrat que mossèn Gudiol parli d'aquest bibliòfil en el seu article de la *Gazeta montanyesa*, podem dubtar que existís realment i que no fos en realitat una figura retòrica per justificar com havia conegut les obres, perquè en la resposta del mossèn a Joan Subirachs -davant la insistència a minimitzar l'actitud pecaminosa del seu amic Bulbena- li diu: «jo no desitjo pas que vosté llegeixi y vegi lo que li indico, però si may dubta de la justesa de la meva indignació li pregaré que vinga à Vich y després de dirli de paraula certes coses y donarli detalls que no puch escriurer, li mostraré en la Biblioteca Episcopal, en la secció de llibres *vitandes* (tancats, com els prohibits *nominatim*) quelcom de lo publicat pel Sr. Bulbena perquè s'esgarrifi. Y lo que vaig escriurer en la carta oberta ja ho havia sentit contar, ab indignació a voltes, ab maliciosa rialleta algunes vegades; pero estranyant que ningú n'hagués dit rés publicament, vaig pensar que hi hauria exageració y no vaig alarmarme fins que'm vingué a la ma un de tals llibres, hi vaig decidirme a dir res fins que pogui convencem de la grandaria y duració del escándol». Així, doncs, com van arribar aquests llibres a mossèn Gudiol? No ho sabrem mai. Suposadament, podrien haver estat confiscats a aquest bibliòfil incaut que els li mostrà o bé arribats d'alguna altra manera. La dada especialment interessant, però, és el reconeixement de l'existència d'un *infern* en l'Arxiu Biblioteca Episcopal de Vic, tot i que segons ens han informat ja no existia en els anys 70, quan mossèn Gros començà a ocupar-se de l'esmentat arxiu. En consonància amb aquesta dada recollida oralment, tampoc no consten dintre del catàleg de l'Arxiu Biblioteca cap de les publicacions de Bulbena.

Sigui com sigui, Joan Subirachs s'armà de valor i escrigué una carta exculpatòria en defensa del seu amic, però que no s'hagués atrevit a fer-ho sinó fos perquè «D. Antoni Bulbena, qui-s cregué aludit, no m'hagués honrat desfogant en mí son esperit abatut, en una sentida lletra que m'escrui, *versant-li la margor del cor* (en ses paraules). Al llegir la vostra punyent y fortissima catilnaria certament no vaig saber a qui anava, car son alguns, no un, los qui han caygut en lo pecat que tant asprement fueujan;

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

més lo que-m diu lo bon amich no dona lloch a dubte: anava per ell» (Apèndix 5). A partir d'aquesta introducció intenta desactivar la fúria de mossèn Gudiol, sense aconseguir-ho, ja que ell es reafirmà en les seves idees i no va donar el braç a tòrcer.

Il·lustració 7. Joaquim Miret i Sans. *Sempre han tingut béch les oques. Apuntacions per la historia de les costumes privades*. Barcelona: Stampa den F. Badia, 1905. Primera Sèrie.

És interessant, però, la defensa que va fer Joan Subirachs –com a bon advocat– del seu amic Antoni Bulbena, ja que les argumentacions foren variades passant des de buscar precedents fins a, com hem vist, intentar exculpar-lo adduint que la responsabilitat recau en una altra persona, curiosament ja morta.

Com que de precedents en català n'hi ha ben pocs, recull l'obra de l'advocat i historiador²⁵ Joaquim Miret i Sans titulada *Sempre han tingut béch les oques. Apuntacions per la historia de les costumes privades* (1905-06) que va publicar a Barcelona a la Stampa de F. Badia, amb qui també treballà Bulbena. Aquest llibre, una autèntica raresa perquè se'n van editar molt pocs exemplars, és un recull de documents medievals catalans sobre casos relacionats amb el sexe. En el seu moment ja va causar polèmica i se sap que molts arxius van barrar les portes a Miret i Sans.

En previsió dels problemes que li podrien pervenir per l'edició d'aquest llibre, Miret i Sans desenvolupa a la introducció una teoria positivista segons la qual la Humanitat va evolucionant –també en temes sexuals– i en conseqüència es bo mostrar a tothom d'on venim. Segons Enric Pujol (Miret 2012) «la condemna que fa Miret, en l'obra que ens ocupa de determinats capteniments sexuals (no pas, naturalment, dels que impliquen greus abusos o delictes com l'assassinat) tenen molt d'argument retòric, ja que ell es presenta com el defensor d'una moral que en la seva vida privada no seguia. Segurament eren concessions que feia a la moral dominant del moment per tal que l'obra no fos condemnada i perseguida per les autoritats».

L'argument de l'evolució positivista també és esgrimit per Joan Subirachs ja que «si los nostres rebesavis no eren tan austers y d'honestos costums com sovint nos los pinten, no és pas culpa dels recercadors d'avui dia que les seves obres d'entreteniment sien tan poch edificants com les que han mogut, irada, la vostra ploma. Aquestes son engrunes que pot anar arreplegant l'escriptor qui vulga fer ab ple conexement de causa un estudi comparatiu de la moral privada del temps de la vellura y de la del nostre temps. Del paralel, si la época aquella no-n sortiria gayre ben parada, al menys gonyaria en ingenuitat y franquesa a la present, ahont la moral (és una opinió meva) se cerca més per defora que per dins». Davant d'aquest argument, Joan Subirachs continua dient que «al bibliofil entench que no pot exigir-se-li una bella escrupulositat en aquest punt –es refereix a la temàtica–, car açò equivaldria a lligar-li una cama, no dexant-lo camíñar per los viaranys que li son propis. Aquí tenim, entre altres ecsemples, al erudit D. Joaquim Miret y Sans, persona que no pot ser gens sospitosa en materies de moral catòlica, com retrau antichs documents catalans, qui tractan y esplican histories de la vida privada, gens edificants, ans bé molt escandaloses, demostrant, ab açò, que *sempre han tingut bech les oques*, que tal es lo titol posat a son llibre» (Apèndix 5). Davant aquest argumentari mossèn Gudiol ho rebut argüint que el problema no és la temàtica –fins i tot diu que en podria escriure uns quans capítols amb la documentació que ell també ha recollit– perquè ell mateix tenia «en ma llibreria lo den Miret (...) pero no hi tindrè may lo que va contingut baix l'epigraf que resumeix uns llibrets publicats pel Sr. B. Ni l'art, ni la llengua, ni l'istoria, poden aprobar que ab insistencia y sempre ab major dossis se dongan desvergonyiments y se faciliti a la gent material per fendir al vici publich ò secret» (Apèndix 6). Per mossèn Gudiol «d'una cosa es la bibliofilia y l'altre la pornografia».

Aquesta via intel·lectual de defensa no convenç mossèn Gudiol que creu que les obres publicades per Bulbena es recreen massa en la part sexual i que les seleccions de textos fins i tot han anat a espetegar massa

25 Segons Gaziel, Joaquim Miret i Sans «era un conco adinerat, que mai no volgué saber res, ni per error o somni, del sant matrimoni. Fins a la cinquantena s'havia divertit i viatja molt». La recerca d'Enric Pujol ens el presenta, a més, com una persona afeccionada als bordells (Miret, 2012).

al mateix lloc i «no puch admetrer lo que feya el Sr. B. Allo de triar n lo mellor, lo mes esgarrifós del llibre del Boccaccio intercalantlo ab cobles y versos fastigosos, no pot passar. Traduhir certes coses, donaleshi major duresa luxuriant, no pot pas deixarsse passar sens protesta. (...) Jo may, pero may, m'hauria pogut figurar una tal insistencia en donar a conèixer no ja obres antigues, sino verdaderes creacions d'una desonestedat repugnantissima. Tot el lexich bordeller allà estava explicat d'una manera indubtable, totes les paraulotes que infectan la boca de nostra gent mal-educada alla hi estavan posades en el seu sentit propi y ab el fi de ferleshi dir les mes horribles obscenitats. I això no pot tenir perdo, ni cal suposar bona intenció, puig que no comprench com algú pot donar forma a tals llibres sens cremarse dintre la luxuria, ni entench com pot algú llegir tals porqueries sens caurer en pecat de carnalitat» (Apèndix 6).

Joan Subirachs també intentà defensar el seu amic amb el zel filològic dient que ell, «com a artista, no veu més que la bellesa del lexich i la riquesa sintàctica, sens concebir gran importància al fons de la obra; a la materia tractada. Y en aquest sentit, no hi ha cap dupte que no té, y es explicable que no tinga, la escrupulositat del moralista» (Apèndix 5).

Aquest vessant més professional anava lligat també als aspectes personals, per la qual cosa Joan Subirachs s'atreveix a acusar a mossèn Gudiol de ser poc caritatiu amb Bulbena per haver-lo tractat «de manera extremadament agre y poch caritativa que com ho feu en la vostra *carta oberta*». Com a advocat devia estar acostumat a replicar de manera forta i contundent i per això no s'arronsa en cap moment a l'hora de defensar al seu amic del qual comenta que «tot hom qui personalment lo coneix sap que es un ciutadà de correctíssima educació; marit d'una muller cristiana, com de pura nissaga barcelonina y pare de sis fills, tots educats severament ab severitat casi benedictina. De manera que tinch per injusta la vostra apreciació de la seva personalitat moral». Per això li recrimina que si el conegués «tinch la plena seguretat que hauriau modificat, atenuat un bon xich les vostres severíssimes recriminacions. Perque, veure tractat de *ser especial, cínich, revercador de la porquería*, etc. a un home ple de boandat y de mansuetut, que si pot equivocar-se per rahó de la moralitat de les obres que reproduïx o de aquelles altres a que ell ha contribuït a reproduhir, no hi ha en ell, me consta, una engruna de intenció pecaminosa, me féu a mí mateix una horrible impressió». Per això li dol que el tracti a Antoni Bulbena de *ser especial, cínich, revercador de la porquería*, etc. i de *morrejar los detritus*, etc. (Apèndix 5).

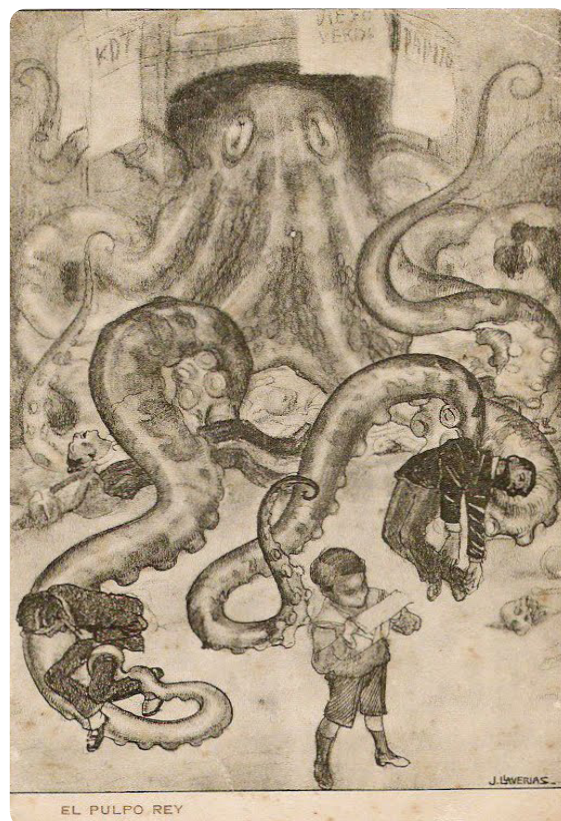
La resposta sibil·lina de mossèn Gudiol, bregat en confessionaris, no té preu a l'hora de respondre un contraatac amb un altre atac més contundent: «no desconeix els merits del Sr. Bulbena y fins li diré que això mateix contribuï a ferme indignar mes. Cregui que a aquest senyor li regonesch una erudicio y paciència admirables, pero no puch suposar bona fe en la publicació de certes coses sistemàticament triades per produhir efectes... *priapichs*. May hauria pogut creurer que qui tenia tants merits contrets caygués en una tal baixesa. Si els llibrots que m'escandalitzaren, ab tot y el gust que donava mirar sa presentació excelentissima, haguessen sortit de casa un editor de l'*Esquella*²⁶ ó de un dels redactors de la *Sacta*²⁷ jo no hauria dit res, però jo no debia callar al veure que podia pensarsse que la llengua y filologia catalana necessitava d'unes publicacions, que per sortir de qui sortian, podia pensarse que eran d'alguna utilitat per la gent que investiga» (Apèndix 6).

L'altre argument que esgrimí Joan Subirachs fou el de les tirades curtes que es feien d'aquestes publicacions.

26 L'Esquella de la Torratxa fou un setmanari satíric catalanista, republicà i anticlerical d'informació i d'humor amb alguns acudits de sal gruixuda que a vegades escandalitzaren els sectors conservadors. Veure Jaume Capdevila, Coordinador. *L'Esquella de la Torratxa. 60 anys d'història catalana (1879-1939)*. Barcelona, Efadós, 2013.

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

Hem de pensar que anaven dels 50 als 150 exemplars, amb diverses combinacions de papers de fil i paper japó. Bulbena en la carta que adreça a Joan Subirachs ja li diu que ha imprès obres filològiques, literàries... «ab algunes obretes lleugeres, únicament per bibliòfils e arqueolechs en molt reduhit nòmbre d'exemplars. Tot açò en tiratges de 75 a 100 ex, per la gent granada, que res o quasi res no y entendria la gent vulgar» (Apèndix 3). Aquest element és clau en la defensa d'Antoni Bulbena ja que «ha de tenir-se en compte que aquexes obres que afecten a la honestad (que no vull pas disculpar en absolut) ja son estampades en una tirada reduhidíssima, de molt poques dotzenes d'exemplars; que les compra un comptat nombre de *gourmets*, persones insinuades y previngudes qui les tenen ordinariament tancades ab pany y clau, preservant-les axí del esguart profà, inespert, o susceptible; y sabut és que, pecat amagat és mitg perdonat...» (Apèndix 5). En definitiva, com que els tiratges eren breus i cars i la seva distribució molt limitada, no se'l pot acusar de ser un traficant qualsevol de pornografia com podria ser algú que tingués un pròsper negoci de revistes i llibres clarament clandestins de sexe explícit (Domènech 2011).

Il·lustració 8. Joan Llavéras. *El pulpo rey*. Targeta postal antipornogràfica editada per *El amigo de la juventud*, Barcelona, 1910 (aprox.)

La resposta de mossèn Gudiol a aquesta al·legació, que fou breu i contundent, demostra un cert coneixement de com funcionava el mercat de l'erotisme, ja que els sectors més conservadors portaven a terme croades moralitzadores com ara les campanyes de la Lliga del Bon Mot (Domènech 2012) i les de les Lligues antipornogràfiques com les d'El amigo de la Juventud. Per això li respon que «sols li diré que les obres obscenes del Sr. B. estan avuy a mercat publich y que poden adquirirse en diferentes cases de Barcelona, que no preguntaran pas al comprador quina es l'intenció que porta al adquirirlas. Jo podria adquirirlas totes. Això de la bibliofilia es una enganyifa. Els llibreters que adquireixen llibres es sols per vendrels» (Apèndix 6).

Mossèn Gudiol no perdonà a Antoni Bulbena ni davant de la petició de clemència que li adreçava Joan Subirachs quan li diu que vol, «per acabar, transcriure unes ratlles del meu bon amich: Molt vos agrahiria, diu, que poguéssu recaptar-li (referint-se a la vostra persona) la remissió per la meua part de culpa en condescendir massa lleugerament a barrejar los títols en la nomenclatura de semblants obres, ab l'afany de reclam d'En Montagut sollicitat. No podeu afigurar-vos lo pès que-m traureu del demunt (...) per lo stat d'aclapament e d'enuig que jo sent, al considerar lo segle present. (...) Si, donchs, ab tota aquesta llarga y pesada serie de consideracions aconseguesch fer descarretgar un xich lo vostre pront y obtenir per lo meu carissim amich la remissió que humilment sollicita, n'estará sumament satisfet y vos ne serà eternament agrahit» (Apèndix 5). A més Bulbena ja li havia promès a Joan Subirachs que «pot tenir Mossèn Gudiol la ferma segurat de que mai de la vida, jo no-n veurà cap més: en primer lloch, perçò com En Montagut morí casualment ara fa unes tres setmanes d'una tisi; e segonament per que no hant m'hi ni un exemplar per colocar, no podria a hores d'ara los hauran cremats o fets fonedis» (Apèndix 3).

En aquest punt mossèn Gudiol s'expressa amb menys duresa i amb una mica més de caritat, però a l'hora continua mantenint la seva lluita contra l'obra de Bulbena. Per això afirma que «sento molt haver tingut de maltractar al Sr. B.; Deu sap la recança ab que vaig decidirme a embestirlo y descalificarlo. Pero, de totes maneres mon content sera gran, ma satisfacció complerta si logro que maymes aquell entès bibliofil y incansable rebuscador caygui en la tentació de donar a coneixer coses com les que constitueixen una taca pel seu nom d'un erudit ans d'are tant digne d'elogis. Y ab verdadera alegria prenh nota de lo que vostè 'm transcriu de «la ferma seguretat de que may de la vida (un hom) ja no'n veurà cap mes» de publicació bruta a ell deguda. Si això es aixis, com no dubto, pensi el Sr. Bulbena que en mi hi tindrà, com hi tenia, un admirador y que mereixerà les lloances de totes les persones honestes. Desitjo que aquest senyor, a qui estimo y a qui arribaria a oferir ma amitat si ella fos cosa bona y balsam saludable, disfruti llarchs anys de vida per treballar en honra de la llengua, que al fi es l'honor de la Patria. Sentiria que ma filica (que continuo creyent justa y saludable) hagués servit per fer apagar el joch del entusiasme a un home que tant pot fer encar per Catalunya; amb voldria que ella servis per reencarrilar del tot una abnegació y uns estudis

dignes de tota l'estima dels catalans. A vosté y ell desitjo vegin en mon procedir una proba d'estima al *altar* y la *llar*» (Apèndix 6).

Però quines foren les conseqüències d'aquesta polèmica? En primer lloc Bulbena quedà exposat a la desagradable vergonya pública de tots els bibliòfils de l'època que n'havien d'anar plens del tema, ja que en cartes posteriors que va continuar rebent mossèn Gudiol sempre hi ha una o una altra referència a l'*affaire*. Així, quan Alfons Bonay, un altre bibliòfil, el 12 de gener del 1912 escriu a mossèn Gudiol en referència a alguns llibres que li subministrava, per si els volia comprar o no, li comentà que «aquí van los «Psalms» d'en Bulbena; no se si li faran peça i com sols val 2 ptes. li enviui pera que vosté determini i no tenintne jo cap ex., puig la obreta está molt agotada, l'he enviada a buscar a casa del seu autor, dientli que era pera vosté pera que no me la negués».²⁸ Més contundent fou la carta del també 12 de gener de 1912 que li envià el secretari dels bibliòfils, n'Ernest Moliné²⁹ en la qual s'acomiada li diu: «Repeteix; gracies per la menció, gracies per l'exemplar que'm proposa llegir ab calma y Deu li do molts anys de vida pera publicar semblants obres, sense descuydar tota l'altra arqueologia que porta entre mans ni dexar caure d'elles aquelles dexuplines contra'ls Bulbenas y altres *eiusdem furfuris*.»³⁰

Estar exposat a la vergonya pública no agrada a ningú i potser Bulbena a partir d'aquesta polèmica en la que fou el centre de tempesta i veient que les seves gestions de Joan Subirachs davant d'en mossèn Gudiol no tenien els efectes desitjats, estigué un parell d'anys inactiu en publicacions considerades eròtiques. Malgrat això, Antoni Bulbena va fer un doble joc, perquè mentre en una carta del 16 de març de 1913³¹ mossèn Gudiol agraià un obsequi que li feia Antoni Bulbena, via Joan Subirachs, el nostre erotòman reiniciava les edicions de llibres amb textos d'alt contingut sexual i peus d'impremta falsos -segurament de l'Estampa de la Vda. Badia de Barcelona- i tiratges curts, més reduïts que mai. És així que publicà les obres següents:

Rondalles secrètes del poble rus per primera volta donades a la llum en llengua catalana. Erotòpolis, Imprempta particular de l'editor (1913) amb un tiratge de 25 exemplars en paper japó
floret de comptalles orientals per primera volta donades a la llum en llengua catalana. Erotòpolis, Imprempta particular de l'editor (1913) amb un tiratge de 25 exemplars en paper japó

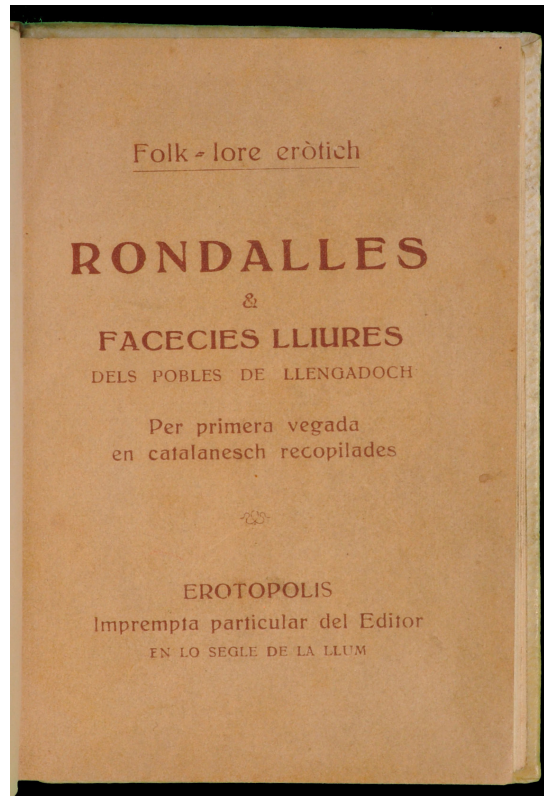
28 Arxiu-Biblioteca Episcopal de Vic. Correspondència de mossèn Gudiol.

29 Arxiu-Biblioteca Episcopal de Vic. Correspondència de mossèn Gudiol.

30 «de la mateixa crosta», per tant, de la «de la mateixa mena».

31 «Ab molt agrahiment accepto el elegantissim llibret que'm tramès de part del Sr. Bulbena. Jo l'estimo com un present d'especial significació, agrahint tanta atenció. Queda en ma llibreria entre les especialitats bibliografiques que acreditan a qui les ha editades y donan tó a una colecció de llibres. Gracias mil, que espero donarà de ma part al editor y ofertor» (Fons Joan Subirachs, Llibreria antiquària Costa de Vic)

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

Il·lustració 9. *Rondalles & facecies lliures dels pobles de Llenguadoch per primera vegada en catalanesch recopilades*. Erotòpolis, Impremta particular del Editor (1920)

Després d'aquestes publicacions no fou fins el 1920 que reinicià l'edició de llibrets amb peu d'impremta falsos, atribuïts a Erotòpolis, amb les rondalles dedicades al Llenguadoc, l'Alsàcia, o països Orientals (tiratges de 125 exemplars en fil) i finalment la *Trinca de faules futurosòfiques* editades en aquest cas a la suposada Metròpoli i la impremta del XXè segle (tirada de 25 exemplars). Per estalviar-se problemes Antoni Bulbena en les rondalles del Llenguadoch hi afegí una introducció en la qual intentà descarregar-se de culpes «donat l'interès folk-lòrich del present aplech de rondalles, nos crehèm dispensats d'escusar-nos per la cruesa ingènua que la major part d'elles oferexen. Donchs, encare que als ulls de la gent grossera o d'esperit estret, puguen aparèixer com a libertines, cal tenir en compte que, no ofenent les orelles de ningú al ohir-les en la conversació, tampoch no deuen ofendre de veure-les impreses. Y, puix, nomes ténen la condició d'alegroyes o lliures, sabut és que lo riure no pot ésser malsà ni corruptor, ans bé dona salut a la ànima, mentre que lo vici és trist y sorrut per essencia. Axí Bocaci, ni Casti, ni Poggi, ni Rabelais, ni La Fontaine ni tants d'altres, no reculants davant la jocositat grassa y la paraula crua, no han jamés pervertit ningú. Per què, dexant-nos de gataamoxeries, no gens naturals en lo nostre poble, tingam ben present que res no és mal dit, si mal no-vol pendre».

Entremig d'aquestes obres clandestines publicà el 1914 la traducció de la *Celestina*³² que ja hem comentat més amunt i una obra de divulgació més àmplia com fou la *Paremiologia de l'Amor, la Fembra & lo Matrimoni* editada el 1915³³. Tant la primera com la segona obra, si bé és cert que contenen paratges picarescos i picants, hom no les hauria de qualificar d'eròtiques i molt menys de priàpiques. Malgrat això, i de manera previsor, en la introducció del seu recull paremiològic Antoni Bulbena alertava al lector que «tenint donchs, en compte l'esperit investigador de la nostra centuria en tot lo món més o menys avançat, no-y hà de què meravellar-se ni fer escarafalls per algunes expressions un xich cohents qui dónen major sabor al nostre joliu collitó; tant més que, essent-ne bon nòmbre degudes a la senzillesa o cenceritat del témps antich, bé poden servir d'escusa a la reproducció de certes malicioses dites del poble de vuy, com a continuador d'aquell. De ón hom veurà que *sempre han tingut béch les oques*. Ab tót, e malgrat açò, tant les unes com les altres no déxen d'evidenciar la llur intencionada e justa observació, bó e oferint la major part d'elles ben profitosa e dreturera sentència».

Més enllà d'aquestes publicacions que edità amb les oportunes precaucions, dintre del Fons Bulbena de la Biblioteca de Catalunya hem conservat l'obra ja comentada que du el títol de *La bibliografia eròtica & priàpica catalano-valenciana d'Antoni Bulbena i Tosell* datada el 1920 i un diccionari amb el suggerent nom de *Flora pornogràfica francesa: suplement a l'argot francès / Flore pornographique catalane: supplément à l'argot catalan* que Joan Puigmalet estudia en aquest monogràfic d'*Scripta* (Puigmalet 2014)³⁴ i que el data més o menys com la *bibliografia*. Aquestes darreres obres són la culminació de la tasca en pro de les edicions eròtiques a Catalunya i en català, un esforç que hauria de ser reconegut, encara que fos setanta anys després de la seva mort, amb la publicació de la *Flora pornogràfica* com es va fer el 1981 amb la *Bibliografia eròtica & priàpica*. La maduresa de la nostra societat permetria una publicació d'aquest tipus malgrat que Bulbena el 1920 hi va haver de posar en el seu diccionari «reservat per no publicar-se». La tasca normalitzadora del català tingué un esplèndid exemple en la feina abnegada d'Antoni Bulbena i Tusell, que en una època de dures repressions encobertes va ser capaç d'avançar-se al seu temps i de tirar endavant unes edicions que actualment encara ens meravellen.

L'altra conseqüència que tingué aquest assumpte fou la consolidació d'una amistat molt forta entre Antoni Bulbena i Joan Subirachs, els quals compartiren tant la passió per la filologia -i la seva oposició a les normes fabrianes- com una complicitat pels temes sicalíptics, que mossèn Gudiol desvetllà sense ser-ne conscient. El 27 d'octubre de 1915 Joan Subirachs comentà a Antoni Bulbena que li passa «un grabat e unes fotografies d'istil llépol, procedents de ma corresponsal Frau Dr.

32 Rojas (1914) Tiratge de 96 exemplars de fil i 4 de japó més un que se'l devia quedar en Bulbena amb barreja de paper de fil i japó amb la numeració 00.

33 *Paremiologia catalana sobre la Amor, la Fembra & lo Matrimoni. Aforismes tréts d'autors antichs & moderns ab altres de recollits entre la gent del poble*. Barcelona, Imprempta «Catalonia», 1915 (paper de fil i japó sense justificar tiratge)

34 BC Fons Bulbena Ms. 2.145

Theodor Weiss Engen (Baden). Aquexa senyora es molt aficionada a nuditats de totes menes, malgrat sien obscenes, e fins crech que aquestes darreres li plauen més que les altres. Com veurèu, fins los irracionals entren en ses coleccions. Si us fan peça, vagen en recompensa d'altres mercès de vos rebudes. Yo, en veritat, no tinch gayre afició a aquexes nuditats; puix solament m'atrau la nuesa pura, senzilla, natural, ja masculina, ja femenina, independent del plaer secsual, de la qual a les parets de casa meua podríeu veure'n alguna mostra, ab tot e la mija repugnancia de la meua donas.³⁵

Aquesta complicitat entre Joan Subirachs i Antoni Bulbena, més enllà de la catilinàries de mossèn Gudiol, continuà ferma fins a la mort del nostre erotòman el 1946, quan ja feia molts anys que havia deixat de publicar cap llibre de tipus eròtic. El darrer any de la seva vida imprimí un últim llibre, que fou una luxosa reedició de la seva *Dansa de la Mort*, amb xilografies d'Antoni Gelabert, una bona manera d'acomiar-se d'aquest món una persona vital i contradictòria, però ferma en els seus propòsits i realitzacions.

35 BC. Fons Bulbena Ms. 3284

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

Bibliografia

- Aguiló y Fuster, M. (1923), *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*. Madrid: Tip. Sucesores de Rivadeneyra.
- Cerezo, J. A. (2001) *Literatura eròtica en España. Repertorio de obras 1519-1936*. Madrid: Ollero y Ramos.
- Antoni Maria CLARET. La llave de oro o série de reflexiones que para abrir el corazón cerrado de los pobres pecadores ofrece á los confesores nuevos. Barcelona, Libreria religiosa, 1860. pàg. 98-99
- Domènech A. (2010a) *L'eròtisme bibliòfil català, Antoni Bulbena i Tusell a Píscolabis Librorum*, 8-III-2010 (Recurs d'internet <http://lexicografia.blogspot.com/2010/03/lextravagant-lexicograf-antoni-bulbena.html>)
- . (2010b) *Los petons (1880) de Joan Segon*, els límits de l'eròtica i el naixement de la bibliofília a Píscolabis Librorum, 27-IX-2010. (Recurs d'internet <http://librorum.piscolabis.cat/2010/09/los-petons-de-joan-segon-els-limites-de.html>)
- . (2011) «Apuntes para la historia de la ilustración eròtica y pornogràfica en la España del siglo xix», *Tebeosfera* n° 9, 31-XII-2011 [Recurs d'internet http://www.tebeosfera.com/documentos/documentos/apuntes_para_la_historia_de_la_ilustracion_erotica_y_pornografica_en_la_espaa_del_siglo_xix.html)]
- . (2012) «El calendari de la Lliga del Bon Mot (1934), Joan Maragall i Joan Junceda units per la paraula neta a Píscolabis Librorum» [Recurs d'internet: <http://librorum.piscolabis.cat/2011/12/el-calendari-de-la-lliga-del-bon-mot.html>)]
- Duran Tort, C. (1997) «Los petons de Joan Segon. Un llibre insòlit dins la bibliografia catalana del segle xix» a Jorba, M. - Tayadella, A. - Comas, M. (eds.), *El segle romàntic. Actes del Col·loqui sobre el Romanticisme* (Vilanova i la Geltrú, 2-4 de febrer de 1995), Vilanova i la Geltrú, Ajuntament - Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, pp. 307-322.
- Guereña J.-L. (2011) *Un infierno español. Un ensayo de bibliografía de publicaciones eròticas españolas clandestinas (1812-1939)*. Madrid: Libris.
- . (2013) *Les Espagnols et le sexe XIXe-XXe siècles*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes.
- . (2014) «Un infierno catalán. Apuntes para una bibliografía de publicaciones eròticas catalanas clandestinas (siglo xix-primer tercio del siglo xx)» a *Scripta. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna* n° 3. Universitat de València (Recurs d'internet: [doi:10.7203/SCRIPTA.3.3823](https://doi.org/10.7203/SCRIPTA.3.3823))
- Miret, J. (2012) *Sempre han tingut bec les oques*. Martorell: Adesiara editorial.
- Jordi PABLOS, *La Barcelona irreverent. De la Societat del Born al Niu Guerrer (1858-1910)*. Barcelona, Museu Frederic Marès, 2013;
- Puigmalet J. (2010) *L'extravagant lexicògraf Antoni Bulbena i Tosell a Gazophylacium*, 1-III-2010. (Recurs d'internet: <http://lexicografia.blogspot.com/2010/03/lextravagant-lexicograf-antoni-bulbena.html>)
- . (2014) «Un vocabulari pornogràfic francès-català inèdit» a *Scripta. Revista Internacional de Literatura*

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

i Cultura Medieval i Moderna n° 3. Universitat de València, 2014 (Recurs d'internet: <http://ojs.uv.es/index.php/scripta/index>)

Rojas, Ferran de. *Comedia de Calist & Melibea (La Celestina)*. Barcelona, Stampa de la Vds. Badía, 1914.

Albert ROSSICH i Jordi CORNELLÀ, *El plurilingüisme en la literatura catalana*. Barcelona, Edicions Vitel·la, 2014;

Vélez i Vicente, P. (1989) *El llibre com a obra d'art a la Catalunya vuitcentista (1850-1910)*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya.

Venegas, A. (1982) [Pedro M. Cátedra], *La Bibliografia eròtica & priàpica catalano-valenciana d'Antoni Bulbena i Tosell (1920)*. Barcelona: Librería de Diego Gómez Flores.

Vila, P. (2012) *Bocavulvari eròtic de la llengua catalana*. Girona: Curbet Edicions.

Apèndix 1

Gazeta montenyesa. Any VII Vich, Dijous 14 de Desembre de 1911 Núm. 676 pp. 2-3

(BC. Topogràfic 05(46.71Vic)Gaz 4°)

Carta oberta

(Al Sr. D. Ramon Rucabado, Director de la revista Catalunya)

Sens dubte, molt amable senyor, que haurà de venirli de nou que un descongut s'atrevesca a molestarlo, demanantli fixe l'atenció en una carta pública. És que qui li escriu fa ja temps que está fastiguejat de veure com ningú para esment en una forma especial ha prés la pornografia en nostre país, amagant tota sa repugnancia sots una capa de cultura, de delicadesa bibliomántica. Vosté, que tant justa y durament ha fustigat algunes manifestacions d'una plaga social tant asquerosa com es la luxuria, potser no s'hage fixat en lo que vaig a dirli o no hage observat la manera com certa gent educada, ab una maliciosa rialleta, disculpa y creu que s'han de fer els ulls grossos devant de la pornografia posada al servey de la bibliofilia y de la llingüística.

Un no arriba a comprendre com pot aguantarse la barreja abjecta que está fense en les biblioteques de moltes persones que's creuen tocar ab el cap en el cel de la cultura, solament perquè compran tota la preciositat ó raresa bibliogràfica que surt de les premses dels estampers, y senten adoració pel llibre solament perquè es llibre, prescindint del seu contingut. Es que avuy es realment de plànyer qui sente delectació pel volum ranci, pel imprés modern acuradíssim, per l'obra en tiratge d'escàs nombre d'exemplars, pel text antich reproduhit vestintlo ab les gales y refinaments tipogràfics; puix que sovint qui tinga tals aficions de bibliófil, si conserva en el seu cor l'honestedat, si s'estima y compren lo perillosos que son certs llibres en una estanteria, tindrà de sostenir una lluyta entre ses obligacions, sinó de cristià, d'home bonrat, y les afeccions de coleccionista.

Aquí abont ens falta tant de llibre bó, abont ens quedan en l'obscuritat tantes obres de positiu valor pertanyents a la literatura catalana antiga, no'ns manca pas una relativa abundancia de llibres grossos y xichs, en edicions de preu, que son capaces de fer tonrar vermell a un carreter o negociant de garrins, que no's pot arribar a comprendre com pugan llegirse, ja no diré sens perill, sens efectiu naufragi de l'honestedat. Devant tanbta bruticia qualsevol hauria d'entendre que nostres antichs escriptors eran tots uns viciosos y que tenen preferent valor per l'estudi de la llengua els autors inficionats d'un groller erotisme y de sensualitat depravada.

Y no's cregue que exagere. Aquesta carta es resultat d'una visita a les coleccions d'un entusiasta pel llibre. Qui tinga ocasió d'anar a veure el contingut de la llibreria d'un bibliófil d'aquestos que son capaços d'aguantarbo tot mentre pugan créures que tenen una serie de preciositats y d'edicions introbables, sense dubte que entre les belles enquadernacions que costan un dineral, n'hi haurà observades moltes de color groch, indicador del llibre pronogràfic y per ço meteix excitador de la curiositat. Qui pot assegurar quin será el camí que farà aquell volúm y quines les

mans que l'obrirán?

Y al tractar això, és obligatori senyalar com aquí, en terra catalana, sens dubre que hi há qui está batent el record en la producció de la preciositat pornogràfica. Tenim entre nosaltres un ser tant especial que després de compláures en cercar lo més endiablát de l'antiga literatura, després de triar lo més fastigós d'entre les escombraries que'ns ha llegat la corrupció mitjeval, no tenintne encara prou el seu gust estranyament estragat de cínich, está morrejant entre'ls detritus de la producció estrangera, importantne lo més asquerós després de vestirho ab roba catalana, fent els possibles per comunicar nova malícia al original foraster, imitantne galanies encara que sempre salsejantles ab pebre vilá, desprovehintles de l'elegancia per ferne ressaltar la porqueria, servintho tot en edicions afilegranades que's cotisan a preu exorbitant: però que ab l'escusa d'esser fetes exclusivament per satisfer les persones esclaves de l'afició al llibre, resulta que son posades a la ma del jovent inexpert que trobará d'aquesta manera un incentiu a la deshonestetat, entregantles al paladar estragat per l'impudicia y la corrupció.

Potser enloch del mon se veuria qui, trobanthi delícia, s'entregingués en publicar una biblioteca que va sintetisada de manera que'l titol del conjunt ja fa asco, vestintla ab els refinaments tipogràfichs y anunciantla de manera que fasse venir ganes de possehir uns volums que han de devenir una raresa. Jo no sé si hi hauria enloch com a Barcelona qui pretingués l'alternativa ab les gents honestes y de gust delicat y fes ocupació de sa vida anar multiplicant obres en que s'hi afetxequés de malícia, el desorde, la grolleria de la frase tabernaria o bordellera, s'hi reproduhís la lámína més incentiva y en més alt grau líbrica que's troba en el llibre anitich o en la colecció de vells grabats. Lo que deuria desaparéixer, o al menys esser guardat baix pany y clau, se reproduceix y vulgarisa, amenisantho ab lo més picant y robent que puga paladejar un gust bestialisat.

Y la despreocupació sádica babeja les flors dels jardí de nostra literatura moral antiga, prenentne els troços escrits precisament ab el fi de condemnnar el vici impur, per reproduirlos y bastardejarlos ab l'intenció de fer despertar les passions, parofitantne ses ingenuitats y cruesa per produhir contrari efecte al que'os preposava un autor piadós y fatigador de la luxuria. Y, per fer més ostensible inecinicó perversa, se infalma l'escriptor eclesiástic, posantli al front, com estigma de deshonoer, el grabat que s'ha trobat més graficament pornogràfich dintre dels llibres impresos en gotich, colocánsel com a capcelera, barreiant obres y temps, intencions y autors., sots pretext de produhir una fulla que tinga l'ayre de l'antigor y que puga satisfer l'ideal d'un cercador de rareses tipogràfiques.

Crech que ja seria hora que les persones honestes, els pares que estimen la dignitat dels seus fills, s'ocupessen de posar fré a aquesta direcció pornogràfica que está prenent la bilbiofilia catalana, y especialment se vegés la manera com s'atura el desbordament d'una passió que deshonna nostra llengua. Si vosté, Sr. Rucabado, creu que ab sa autorisada veu pot fer quelcom en aquest sentit, n'hi sabrán grat totes les persones honestes.

De vosté servidor y admirador afectíssim.

Just Cassador

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

Apèndix 2

Carta d'Ernest Moliné a mossèn Gudiol. Barcelona 15 de desembre de 1911

(ABEV, Fons J. Gudiol, Correspondència, 1911-12)

C.G. de A. y P. Asland – Particular

Barcelona 15 Desembre 1911

Mossen Joseph Gudiol, Pbre. Vich

Rnt. amich:

Avuy m'ha sorprés lo rebre un n° de la Gazeta Vigatana ab faxca escrita de mà y lletra del Director del Museu Episcopal d'aquexa Ciutat, molt amich nostre, y al desplegarlo per buscarhi materia interessant, m'he topat ab la «Carta oberta» al Sr. Rucabado qu'he llegit dues vegades tot sol y una altra al amich llibreter Joan Batlle. Ell y jo estem enterament conformes ab son contingut y ab sa finalitat. Ja era hora que'ns desempolsin ab unes quantes veritats ben dites contra la tendencia pornogràfica d'una part dels nostres bibliòfils que sembla marcar sobre'l front de la nostra literatura l'estigma de la grolleria la qual semblava redimit per obra y gracia del renaixement. De manera que ara fins en los refinaments de la bibliofília ens trobem ab la banda de bastardia que'ns imposaren fatalitats de la nostra historia!

Felicitats en nom meu al seu íntim amich Just Cassador y disposi de son aff. amich y company

E. Moliné Brasés

Apèndix 3

Carta d'Antoni Bulbena a Joan Subirachs. Barcelona 17 de desembre de 1911

BC. Reserva. Fons Bulbena, Bul. ms. 112 pàg. 139-140

Amich Subirachs, bé sabèu que may no he degut recórrer a vostra sincera amistat, sabent si trigariem gayra a veure'ns e ab tota la amargor del cor, no tinc mes spera per entregarvos la present que de segur vos sorprendrà. Com bé sabeu, per la mostra que'n teniu, des del any 1892 ençà, he alternat los meus treballs de compilació e traducció d'obres prou fexugues, com la recopilació de proverbis bíblics, dotzè del cristià del Eximeniç, la Historia (critica) de Cat(alunya) d'en Bofarul, e finalment lo diccionari cast-fran-cast y tenint ja empresa la impressió del cast. cat, - com a descans e solaç, ab algunes obretes lleugeres, únicament per bibliòfils e arqueolechs en molt redubít nòmbre d'exemplars. Així aparegué en fulles soltes la primera recopilació en gòtich, que prou recordarà, del Terç del Crestià e (...) de Poggi, tretes de la 1a edició de les faules d'Isop, com és de veure per la ed. d'en Miquel & Planas,; després, la (legació d'Artan de Lampol?), drama litúrgich, prou moral, e unes cobles galants del cansoner de (...) Aprés d'açò, isqué un Rabonament del Jardinet d'Orats e editats per en Babra la Disputa de vídues e donzelles abdos encloses en lo Cançoner valencià d'en M. e P. Tot açò en tiratges de 75 a 100 ex, per la gent granada, que res o quasi res no y entendria la gent vulgar.

Entretant, m'encarregà en Canela los Sos. psalms qui edità penitencials, ab aprobació eclesiàstidca del Dtor Codina, ab qui-ns vehiem e conversam molt sovint al Arxiu.

Aquesta és la historia de mes publicacions fins al any 1908, vers en qual época treballant de ferm en la Hist. estant en relació ab un tal Montagut, en (..) empleyat a la Veu de Catalunya, m'indicà lo desig que tenia de fer estampar alguns llibrets picareschs e havent-li jo ofert les Endevinalles populars, m'extractà les que le convingueren, ajuntant-les ab alguns equivalents e poesies d'autors castellans prou coneguts e qui també s'espasionaren algun colp. Finalment, es que n'ha fets stampar un parell més, ja agotades, abussant, no solament quines de obres tenia bon xic lliure del XVen segle, tret de la Bib. Nac., lo qual va incloure ab certes poesies del Aretí, no tirant-ne per sort, sinó una cinquantena d'exemplars numerats. Bé és veritat que aquests dos anys darrers han aparegut la Triall de noveles galants e les Facecies de Poggi, que ja conexeu per aclaració de Boccaci e del Isop publicats d'En Massó e En M. e P abdos agotats e adquirits per alguns eclesiàstichs, com eren aximeteix per al convnt de sant (...) e al Vaticà los respectius redactors antics.

Donchs bé, ara fa tres dies que, al veure Mossèn Gudiol segurament a casa d'algun bibliòfil los sus dits exemplars, s'inflamà en justa ira lo seu estremat zel, e recriminà a los editors de cossemblants obres, en un article entregat a En Rocabado.

Si lo bon sacerdot s'hagués fet prou carrech de la diferencia que hi hà d'un eclesiàstich a un seglar, o home de món, del qual és bo conèixer totes les aberracions per cruents que sien, e així escandallar les consciencies, en cas de confessió,

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

com fan alguns del seu mateix ministeri, veuria lo pecat ab uns altres ulls, tant més que lo mal no pot trascendir més enllà d'un redubít nombre de persones essent per cert infinites e d'alta representació social, les qui son afectes a semblant mena de literatura stimulant.

En contra, e com atenuant del desastros efecte causat, pot tenir Mossèn Gudiol la ferma segurat de que mayi de la vida, jo no-n veurà cap més: en primer lloch, però com En Montagut morí casualment ara fa unes tres setmanes d'una ptisi; e segonament per que no havent-n'hi ni un exemplar per colocar, no podria a bores d'are dir si los hauran cremats o fets fonedisos.

L'objecte de scriure-us la present és senzillament per que si podíeu desirritar l'indignat clergue, de qui jo supose que se'reu bon amich, e recaptar-li la remissió per la meua poca part de culpa puix que en la pijor no y part ni quart més que baja condescendit, massa lleugerament, a barrejarne los títols, ab l'afany del reclam d'En Montagut sollicitat no poden afiguarvos lo pès que m'haurèu trét del demun, tornantme lo repos per axi continuar ab daler la impressió del diccionari, que altrament me veuré a sospendre-l, donat los pochys anys que tinch de viu i l'aclaparament que m'assalta, al considerarlo món e la humanitat tal com stan are com are constituïts.

Lo vostre sémpre afectat amich, qui, acorat de bò se recomana a la vostra benigntitat e condoliment.

Antoni Bulbena

P.D. Per amor de Déu, si crebeu que la present carta puga comprometre-m, puix que ningú no podrà provar que sien meves aquelles de les dites publicacions de ciutat e impremta inventats feu-me la caritat desque:car-la.

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

Apèndix 4

Carta de Joan Subirachs a Antoni Bulbena. Torelló, 21 desembre 1911)

(BC. Reserva. Fons Bulbena, Bul. ms. 112 pàg., 143)

Estimat amich: Rebuda abir ab sorpresa la vostra lletra.

Sento vivament lo vostre cas, y estic ja treballant en servir-vos, segons lo vostre desitg.

Escrich una carta, que-m resulta molt llarga al Prebere, y poso en ella tot lo meu saber en la vostra defensa.

De totes maneres, dissapte baixaré a passar festes a Barcelona y diumenge, una hora o altra passarà a saludarvos lo vostre bon amich.

Joan Subirachs y Pujol

Torelló, 21 Dbre. 1911

Vaig depressa, que es molt tart

Apèndix 5

Carta de Joan Subirachs a mossèn Josep Gudiol. Torelló, 22 desembre 1911

(BC. Reserva. Fons Bulbena, Bul. ms. 112 pàg. 145-151 i ABEV, Fons J. Gudiol, Correspondència, 1911)

(Còpia casi literal)

Al Revt. Sr. D. Joseph Gudiol, Pbre.

Vich

No us importunaria, Reverent Senyor y distingit amich, per la vostra «Carta oberta» publicada en la «Gazeta Montanyesa» del 14 del corrent, si un altre amic, D. Antoni Bulbena, qui-s cregué aludit, no m'hagués honrat desfogant en mí son esperit abatut, en una sentida lletra que m'escriu, vessant-li la amargor del cor (en ses paraules).

Al llegir la vostra punyent y fortissima catilnaria certament no vaig saber a qui anava, car son alguns, no un, los qui han caygut en lo pecad que tant asprement fujetejau; més lo que-m diu lo bon amich no dona lloch a dubte: anava per ell.

En Bulbena es un refinat filòlech català; es un dels pochs qui a Catalunya dominen la nostra llenga: és un devotíssim admirador de les belleses literaries y lingüístiques dels bons temps, y coneix ell més que ningú los tresors de dicció que jauen ignorats de tothom en los nostres vells arxius, y per aquesta rahó troba un estremat plaer en divulgar-los, fent-ne participants als demés. Ell, com a artista, no veu més que la bellesa del lexich i la riquesa sintáxica, sens concebir gran importancia al fons de la obra; a la materia tractada. Y en aquest sentit, no hi ha cap dupte que no té, y es explicable que no tinga, la escrupulositat del moralista. Més, també, ha de tenir-se en compte que aqueces obres que afecten a la honestedad (que no vull pas disculpar en absolut) ja son estampades en una tirada redubidíssima, de molt poques dotzenes d'exemplars; que les compra un comptat nombre de gourmets, persones insinuades y previngudes qui les tenen ordinariament tancades ab pany y clau, preservant-les axí del esguart profà, inespert, o susceptible; y sabut és que, pecad amagat és mitg perdonat....

En justicia, no pot imputar-se al amich Bulbena la imprudencia del bibliófil qui tan incautament mostrà a un Prebere (y un Prebere tant sever en disciplina moral) un reonet de la seva llibrería, que es un aspecte de la vella literatura de casa nostra. Ell se perjudicà a sí mateix, als ulls vostres; escandalitzà a un eclesiàstich, ortodoxe de soca-arrel, y ferí indirectament la bona fama moral d'un home literat quins dedica a reproduir coses dels altres temps. Tingué, donchs, una hora ben tonta lo tal bibliófil...!

Perque l'amich Bulbena, en general, no inventa; se limita a donar a conèixer, ab tota la possible propietat gramatical, escrits dels antics. Y si los nostres rebesavis no eren tan austers y d'honestos costums com sovint nos los pinten, no és pas culpa dels recercadors d'avui dia que les seves obres d'entreteniment sien tan poch edificants com les que han mogut, irada, la vostra ploma. Aquestes son engrunes que pot anar arreplegant l'escriptor qui vulga fer ab ple conèxement de causa un estudi comparatiu de la moral privada del temps de la vellura y de la del nostre temps. Del paralel, si la época aquella no-n sortiria gayre ben parada, al menys gonyaria en ingenuïtat y franquesa a la preent, about la moral (és una opinió meua) se cerca més per defora que per dins. Al bibliofil entenç que no pot exigir-se-li una bella escrupulositat en aquest punt, car açò equivaldria a lligar-li una cama, no dexant-lo camínar per los viaranys que li son propis. Aquí tenim, entre altres exemples, al erudit D. Joaquim Miret y Sans, persona que no pot ser gens sospitosa en materies de moral catòlica, com retrau antics documents catalans, qui tractan y esplican histories de la vida privada, gens edificants, ans bé molt escandaloses, demostrant, ab açò, que sempre han tingut béch les oques, que tal es lo titol posat a son llibre (Barna. 1905).

Y are, ve lo relatiu a la reproducció de obscenitats estrangeres, que son vestides, com dien ab grafica frase, ab roba catalana. Dexo dir al mateix interessat: «... Axí arribarem al 1908, en la qual trista data entrí en relació ab un tal Montagut, qui era estat redactor de La Veu de Catalunya. Aquest espendedor de llibres de tota mena m'indicà lo desig que tenia de fer estampar alguns llibrets picareschs, de poch exemplars e alt preu, que bé sabia ell hont colocalos; e hant-li jo ofert les Enderivalles populars d'En Briz, n'extractà les que li convingué, ajustant-les ab alguns equívochs d'autors catalans, valencians e castellans prou coneguts, qui també, segons apar, deguéren espansionar-se: après d'açò, tenint jo un extracte d'un tratat ben xic lliure del XV^{en} segle, tret de la Bibl. Nacional lo va incloure ab algunes poesies del Aretí, del qual no-n tinch ni un exemplar dels 40 o 50 que-n tiraren. La major prova de que tot açò no és méu, bé-u compendreu puix no-n devieu saber res, axí com de tot çò anterior meu, que és stat adquirít fins per alguns eclesiàstics». En aquesta part, donchs, en Bulbena poca culpa hi té, car se limità a facilitar al seu amich editor alguns materials. Y dech confessar que jo no conech ni he vist mai aquexes obres, essent axí que en Bulbena m'ha fet ofrena d'una obra seva, tant bon punt ha sortit de la prempsa.

Y ell mateix afegeix després: «En contra, donchs de tot açò, e com a atenuant al desastró efecte causat, pot tenir Mossen Gudiol la ferma seguretat de que may de la vida ja no-n veurà cap més, per la poderosíssima rabó d'haver mort, per gran casualitat, fa unes tres setmanes, lo célebre Montagut, d'una ptisi que portava de més d'una any».

Dexant, emperó, de banda tot lo sus dit, sento en la ánima que bajau, Reverent Senyor, carregat tant la ploma en judicar de la persona del meu bon amich. Si vos, Mn. Gudiol, coneguésseu, com jo, al Sr. Bulbena, tinch la plena seguretat que hauríau modificat, atenuat un bon xich les vostres severíssimes recriminacions. Perque, veure tractat de sér especial, cínich, recercador de la porquería, etc. a un home ple de boandat y de mansuetut, que si pot equivocar-se per rabó de la moralitat de les obres que reproduëix o de aquelles altres a que ell ha contribuít a reproduir, no hi ha en ell, me consta, una engruna de intenció pecaminosa, me fèu a mí mateix una horrible impresió. No-n dubtèu. En Bulbena está molt ben relacionat a Barcelona y tot hom qui personalment lo coneix sap que es un ciutadà de correctíssima educació; marit d'una muller cristiana, com de pura nissaga barcelonina y pare de sis fills, tots educats severament ab severitat casi benedictina. De manera que tinch per injusta la vostra apreciació de la seva personalitat moral.

Y en tant es injusta aquesta apreciació, en quant al formularla en un periòdic, havéu tingut en compte no més que un aspecte, lo més petit, de la seua producció bibliogràfica. Ni vos, ni cap Prelat, ni-l mateix Mossen Alcover, qui-l té en molta estimació, han fet esment (que jo sàpiga) del notabilíssim «Cançoner Místic dels segles XV e XVI» ni dels «Set Salms penitencials» que publicà ab aprovació de la Autoritat eclesiastica. L'incante bibliòfil qui us mostrá les atrevides jocositats o procacitats de referencia, bé podia ensenyar-vos també la «Doctrina Cristiana» en cobles, del Pare Ledesma; la «Legació tramesa per lo pare Adam al Senyor, escenes místiques trétes de la Vita Christi, de Sor Isabel de Villena», lo «Llibre Ters del Cretià» de fra Eximeniç», les «Cobles al gloriós Sant Jordi», les «Cobles a la Perla de Catalunya», les Cobles en labor de Sta. maria Magadlena lo «Romiatge del Venurós pelegrí ab les cobles de la mort», la «Dança de la Mort», «Avís als mortals» y altres reproduccions de consemblant mena. Ausias March Crònica den (...) Sapienciari que té publicades lo mateix amich meu, costant-li un treball de frare, un sach de paciència y molts diners de la butxaca. Vos haguera pogut igualment posar de manifest les versions catalanes de «Llatzer del Tormes», de «Don Quixot de la Manxa»; del mateix «Don Quixot» abreviat a útil del jovent; del «Raconet e Talladell»; de la «Divina Comedia» extractada: la «Aforística universal», y altres que no tinch a la vista en aquest moment.

Y per fi, podia haver-vos mostrat les «Lliçons familiars de Gramática catalana», los «Aforsimes e Provervis historichs e tradicionals; dos volums (vers y prosa) de la «Crestomatía de la llengua catalana» y lo «Diccionari Catalá- Francés – Castellá», axí com altres estudis gramaticals o sien, les obres propiament filològiques que encara que hajan passat desapercubudes per la crítica de casa nostra no ha sabut may donar importancia a aquell qui no comença per donar-se-la a si mateix y está per tant renyida ab los autors de modestia, com la que té sens igual, mon amich, no dexam de tenir un mérit considerable (mal que ho diga una insignificancia com jo) y de importar un sacrifici pecuniari de que n'hi ha poch exemples al nostre país, y que dona per ben esmersat ab, sols, que-l compregam y l'estimem un reduit cercle d'amichs antics, qui prou cexem a fons a ell y a la seva obra literaria. Per acabar l'adudit bibliòfil vos podia haver innovat de que En Bulbena está treballant de ferm, fa una sèrie de mesos en lo Diccionari Castellá- Catalá del qual tenim avuy tanta necessitat.

Digau-me ara, respectable amich, si tot açò es morrejar los detriçtus etc... y si ab tals antecedents es possible que judicassen, are, la personalitat moral den Bulbena, de la manera extremadament agre y poch caritativa que ho feu en la vostra «carta oberta».

Vull, per acabar, transcriure unes ratlles del meu bon amich: «Molt vos agrahiria, diu, que poguéssu recaptar-li (referint-se a la vostra persona) la remissió per la mena part de culpa en condescendir massa lleugerament a barrejar los títols en la nomenclatura de semblants obres, ab l'afany de reclam d'En Montagut sollicitat. No podeu afigurar-vos lo pès qe-m traureu del demunt, per tornar així ab repós a rependre la impressió del Diccionari començada, que altrement me veuré redubít a sospendre-la e abandonar-la, per lo stat d'aclaparament e d'enuig que jo sent, al considerar lo segle present».

No cregau, empero, que sia aquesta una carta sensillament d'encarrech. Vos hauria escrit de la mateixa manera, a saber, que la vostra severa crítica anava per En Bulbena, encara que aquest no m'hagués dit una paraula. Are, donchs, vos escrich per doble motiu: per convicció propia y per caritat.

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

Si, donchs, ab tota aquesta llarga y pesada serie de consideracions aconseguesch fer descarretgar un xich lo vostre pront y obtenir per lo meu carissim amic la remissió que humilment sollicita, n'estará sumament satisfet y vos ne serà eternament agrabit lo vostre modest a. y SS. qui us desitja molts anys de vida y us B de M.

J. S. y P.

Torelló, 22 Dbre. 1911

Apèndix 6

Carta de mossèn Josep Gudiol a Joan Subirachs. Vic, 23 desembre 1911

(Fons Joan Subirachs de la Llibreria Antiquària Costa de Vic)

Amich Sr. Joan Subirachs:

Cregui que li estimo molt la seva tant amable carta; y dich amable, puig que vostè té el gran do de ferse entendre y mostrar disconformitats barrejantles y dissimulantles ab frases d'esquisida correcció. Jo, no tinch pas de dirho, quan una cosa es desaprobada, haig d'anar de dret a demostrarho.

No's cregui pas que ma catilinaria fos deguda a un acalorament: fou cosa pensada y meditada; fou fruyt d'un fastich y del convenciment de que ab certes publicacions s'he fa moltissim mal. Si vostè hagués sigut al meu costat al fullejar la colecció d'obres priàpiques publicades (aquest es el titol) pel Sr. B. sens dubte que no hauria trovat excusa. Jo may, pero may, m'hauria pogut figurar una tal insistencia en donar a coneixer no ja obres antigues, sino verdaderes creacions d'una desonestetat repugnantissima. Tot el lexich bordeller allà estava explicat d'una manera indubtable, totes les paraulotes que infectan la boca de nostra gent mal-educada alla hi estavan posades en el seu sentit propi y ab el fi de ferleshi dir les mes horribles obscenitats. I això no pot tenir perdo, ni cal suposar bona intenció, puig que no comprench com algú pot donar forma a tals llibres sens cremarse dintre la luxuria, ni entench com pot algú llegir tals porqueries sens caurer en pecat de carnalitat.

Jo no desitjo pas que vostè llegeixi y vegi lo que li indico, però si may dubta de la justesa de la meva indignació li pregaré que vinga à Vich y després de dirli de paraula certes coses y donarli detalls que no puch escriurer, li mostraré en la Biblioteca Episcopal, en la secció de llibres vitandes (tancats com els prohibits nominatim) quelcom de lo publicat pel Sr. Bulbena perquè s'esgarri.

Y lo que vaig escriurer en la carta oberta ja ho havia sentit contar, ab indignació a voltes, ab maliciosa rialleta algunes vegades; pero estranyant que ningú n'hagués dit res publicament, vaig pensar que hi hauria exageració y no vaig alarmarme fins que'm vingué a la ma un de tals llibres, hi vaig decidirme a dir res fins que pogui convencem de la grandaria y duració del escàndol. Y are, després de publicat el meu escrit, he rebut algunes cartes de felicitació per haber posat el dit a la llaga, cartes que no tindrian pas valor per mi si no vinguessen de persones molt amantes de la llengua y del llibre català.

Fora llarch y interminable escriurer tot lo que deuria per contestar cumplidament la seva estimada epistola. Si may té una estona, al venir à Vich, podrem parlar llargament d'aquest punt. sols li diré que les obres obscenes del Sr. BB. estan avuy a mercat publich y que poden adquirirse en diferentes cases de Barcelona, que no preguntaran pas al comprador quina es l'intenció que porta al adquirirlas. Jo podria adquirirles totes. Això de la bibliofilia es una enganyifa. Els llibreters que adquireixen llibres es sols per vendre.

No desconech els merits del Sr. Bulbena y fins li diré que això mateix contribuhi a ferme indignar mes. Cregui que

a aquest senyor li regonesch una erudició y paciència admirables, pero no puch suposar bona fe en la publicació de certes coses sistemàticament triades per produhir efectes... priapichs. May hauria pogut creurer que qui tenia tants merits contrets caygués en una tal baixesa.

Si els llibrots que m'escandalitzaren, ab tot y el gust que donava mirar sa presentació excellentissima, haguessen sortit de casa un editor de l'Esquella ó de un dels redactors de la Saeta jo no hauria dit res, però jo no debia callar al veure que podia pensar-se que la llengua y filologia catalana necessitava d'unes publicacions, que per sortir de qui sortian, podia pensar-se que eran d'alguna utilitat per la gent que investiga.

Comprench que's publiqui el Decameron y Jacob Xalabin y el Tirant el Blanch; pero no puch admetrer lo que feya el Sr. B. Allo de triar n lo mellor, lo mes esgarrifós del llibre del Bocaccio intercalantlo ab cobres y versos fastigosos, no pot passar. Traduhir certes coses, donaleshi major duresa luxuriant, no pot pas deixarsse passar sens protesta. La reproducció de certs grabats, intencionadament posats fora de lloch, es segons entench digne de absoluta reprobació. Y aqui no cal parlar de belleses de lexich, ni d'artistes, ni de filologies, ni de afeccions artistiques. Se tracta d'una producció massa senyalada perquè puga confondre.

L'amor al llibre, l'entusiasme per la llengua, una estimació a la Patria me feren expressar com vosté vegé y m'obligan à insistir sobre aquest punt. L'una cosa es la bibliofilia y l'altre la pornografia. Jo tinch en ma llibreria lo den Miret y certes noveles mitjevals a que avants he fet referencia, pero no hi tindré may lo que va contingut baix l'epigraf que resumeix uns llibrets publicats pel Sr. B. Ni l'art, ni la llengua, ni l'història, poden aprobar que ab insistència y sempre ab major d'ossis se dongan desvergonyiments y se faciliti a la gent material per fendir al vici publich ò secret.

Molts dels que'm coneixen saben prou la meua manera de judicar l'edat mitjana y les costums y vicis dels segles passats. Sens dubte que jo podria afegir nous capítols als llibres del Sr. Miret y Sans; pero d'aquí à deixar passar lo que ha fet el Sr. B. hi ha un abisme. No vull anar insistint sobre això. Ho deixo per ferne una conversa, si convé y a vosté li es plascent.

Sento molt haver tingut de maltractar al Sr. B.; Deu sap la recança ab que vaig decidir-me a embestirlo y descalificarlo. Pero, de totes maneres mon content sera gran, ma satisfacció complerta si logro que maymes aquell entès bibliofil y incansable rebuscador cayqui en la tentació de donar a conèixer coses com les que constitueixen una taca pel seu nom d'un erudit ans d'are tant digne d'elogis. Y ab verdadera alegria prenc nota de lo que vosté 'm transcriu de «la ferma seguretat de que may de la vida (un hom) ja no'n veurà cap mes» de publicació bruta a ell deguda. Si això es aixís, com no dubto, pensi el Sr. Bulbena que en mi hi tindrà, com hi tenia, un admirador y que mereixerà les lloances de totes les persones honestes.

Desitjo que aquest senyor, a qui estimo y a qui arribaria a oferir ma amistat si ella fos cosa bona y balsam saludable, disfruti llarchs anys de vida per treballar en honra de la llengua, que al fi es l'honor de la Patria. Sentiria que ma filica (que continuo creyent justa y saludable) hagués servit per fer apagar el joch del entusiasme a un home que tant pot fer encar per Catalunya; amb voldria que ella servís per reencarrilar del tot una abnegació y uns estudis dignes de tota l'estima dels catalans.

Y vosté, senyor Subirachs, mon bon amich, prengui aquesta carta com una nova demostració de lo que l'estima qui

Albert Domènech.. *Pecat amagat és mitg perdonat...* La polèmica entre mossèn Gudiol i Antoni Bulbena arran de les edicions bibliòfiles de llibres eròtics

l'ha escrita. Vegi en ella una bona intenció y aparti els ulls de tot lo que pugà semblar molest ò inconvenient. Y li estimaré que diga al Sr Bulbena lo d'aquesta mal girbada epistola pugà serli placent y profitós. Y vosté y ell desitjo vegin en mon procedir una prova d'estima al altar y la llar.

Bones festes per tots.

Servidor afectíssim y devot

Joseph Gudiol y Cunill Pbr.

Vich 23 Dbre 1911